

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas

Filosofijos, menotyros ir komunikacijos katedra

Multikultūriškumas kaip profesinių etinių standartų problema

Profesinės etikos ir etikos audito programos magistro baigiamasis darbas

Autorius

HMSPE-18 gr. stud. Vincentas Leipus

Vadovas

lekt. dr. Ernesta Molotkienė

Klaipėda, 2020

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė)

.....
(magistro baigiamojo darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas baigiamasis magistro darbas ar jo dalis nebuvo panaudotas Klaipėdos universitete ir kitose aukštosiose mokyklose.

.....
(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė, parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese

(magistro baigiamojo darbo autoriaus vardas, pavardė, parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data) (magistro baigiamojo darbo vadovo vardas, pavardė, parašas)

Magistro darbas įregistruotas katedroje

(data)

.....
(katedros administratoriaus (sekretoriaus) vardas, pavardė ir parašas)

Magistro baigiamąjį darbą ginti

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data) (katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu

.....
(įrašyti recenzento(-ų) vardą ir pavardę)

.....
(data) (katedros vedėjo vardas, pavardė ir parašas)

SANTRAUKA

Vincentas Leipus. „Multikultūriškumas kaip profesinių etinių standartų problema“. Magistro baigiamasis darbas. Darbo vadovas: dr. Ernesta Molotokienė. Klaipėdos Universitetas, Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas, Filosofijos ir kultūrologijos katedra: Klaipėda, 2020 – 54 p.

Raktiniai žodžiai: globalizacija, multikultūriškumas, profesinė etika, pedagogų etika.

Darbo tikslas – išanalizuoti multikultūriškumo bei profesinių etinių standartų problematikos pasireiškimą akademinėje veikloje.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, šaltinių ir literatūros sąrašas ir priedai. Pirmoje dalyje apžvelgiama multikultūriškumo svarba visuotinės globalizacijos kontekste, kur išanalizuota globalizacijos samprata bei esmė ir atlikta multikultūriškumo kaip reiškinių analizė. Antroje dalyje analizuojama pedagogų etiško elgesio problematika profesinių etinių standartų aspektu, kur apžvelgta profesinės etikos samprata ir esmė, nagrinėjamos pedagoginės profesinės etikos dilemos aukštųjų mokyklų pedagogų veikloje bei tarpkultūrinės kompetencijos kaip pedagogo profesinės etikos dalies svarba. Trečioji dalis skirta tyrimui apie profesinių etinių standartų ir multikultūriškumo pasireiškimą akademinėje veikloje, tiriamas lietuvių kalbos ir kultūros kursų atvejis.

Išnagrinėjus teorinius bei praktinius darbo aspektus yra daroma išvada: dirbant su marga multikultūriškumo atžvilgiu studentų publika iškyla vienokios ar kitokios multikultūriškumo sąlygojamos problemos, kurias galima išskirti į problemas, nulemtas politiškumo, kultūrinio mentaliteto, religinės priklausomybės bei asmenines. Išanalizavus respondentų nuomones tiriamu klausimu galima apibendrintai teigti, jog visa tai, ką respondentai įvardina multikultūriškumo sąlygotomis problemomis jų darbe, yra sprendžiama pasitelkiant bendražmogiškąją ir profesinę etiką.

SUMMARY

Vincentas Leipus. "Multiculturalism as a Problem of Professional Ethical Standards". Graduation work of Master program "Professional Ethics and Audit of Ethics ". Academic Supervisor: dr Ernesta Molotokiene. Klaipeda University, the Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Philosophy and Culturology: Klaipeda, 2020. Work size: 54 pages.

Keywords: globalization, multiculturalism, professional ethics, teacher ethics.

The aim of the work - to analyze the manifestation of multiculturalism and professional ethical standards in academic activities.

The thesis consists of an introduction, three chapters, a list of sources and literature and appendices. The first part reviews the importance of multiculturalism in the context of globalization where the concept and essence of globalization is analyzed and multiculturalism as a phenomenon is analyzed. The second part analyzes the problems of pedagogical ethical behavior in the aspect of professional ethical standards. The third part is devoted to the research on the manifestation of professional ethical standards and multiculturalism in academic activities, the case of Lithuanian language and culture courses.

The analysis of theoretical and practical aspects of the work leads to the conclusion that working with varied multiculturalism students face one or another problems caused by multiculturalism, which can be distinguished into problems caused by political, cultural mentality, religious affiliation and personal. Analyzing the respondents' opinions on the researched topic, it can be stated in general that all what respondents call multicultural problems in their work is solved by common human and professional ethics.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. MULTIKULTŪRIŠKUMO SVARBA VISUOTINĖS GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE	9
1.1. Globalizacijos samprata bei esmė.....	9
1.2. Multikultūriškumo kaip reiškinio analizė.....	14
2. PEDAGOGŲ ETIŠKO ELGESIO PROBLEMATIKA PROFESINIŲ ETINIŲ STANDARTŲ ASPEKTU	20
2.1. Profesinės etikos samprata ir esmė.....	20
2.2. Pedagoginės profesinės etikos dilemos aukštųjų mokyklų pedagogų veikloje	23
2.3. Tarpkultūrinės kompetencijos kaip pedagogo profesinės etikos dalies svarba	28
3. PROFESINIŲ ETINIŲ STANDARTŲ IR MULTIKULTŪRIŠKUMO PASIREIŠKIMO AKADEMINĖJE VEIKLOJE TYRIMAS: LIETUVIŲ KALBOS IR KULTŪROS KURSŲ ATVEJIS	32
3.1. Situacijos analizė	32
3.2. Tyrimo metodologija	34
3.3. Multikultūriškumo sąlygotos problemos, su kuriomis susiduriama dirbant su tarptautiniais studentais	35
3.4. Multikultūriškumo sąlygotų problemų, su kuriomis susiduriama dirbant su tarptautiniais studentais, sprendimo metodai.....	40
IŠVADOS.....	46
LITERATŪRA	47
PRIEDAI	55

IVADAS

„Multikultūrinio ugdymo esmė yra empatijos įgijimas - galimybė pamatyti pasaulį taip, kaip kiti mato, ir sudaryti galimybę, kad kiti gali pamatyti tai, ko mes nematėme, arba pamatyti tai tiksliau“.

J. William Fulbright (Imperijos kaina, 1967)

Temos aktualumas. Globalizacijos ir žinojimo visuomenės sąlygoms atsiveria didelės galimybės multikultūriškumui, kultūrų integracijai. Augant visuomenės įvairovei, didėjant kultūriniam ugdymo aplinkos skirtumams, plintant kalbų mokymuisi, vis dažniau gyvenant ir dirbant su žmonėmis iš skirtingų kultūrų, stiprėja tarpkultūrinės etikos žinojimo poreikis. Šiuo atžvilgiu natūralus skirtingų šalių mokslininkų susidomėjimas tarpkultūrinės komunikacijos problemomis yra įrodytas augančiu įvairių kultūrų mokslinių tyrimų skaičiumi. Šios srities ekspertai sutinka, kad visaverčiam tarpkultūriniam bendravimui, vien tik tarpusavio supratimui, nepakanka užsienio kalbos žinių ir užsienio kalbos kultūros normų bei taisyklių žinojimo. Absoliutus mūsų laiko reikalavimas yra asmenybės komunikacinių savybių ugdymas, kurio dėka komunikatoriai gali ne tik tinkamai išaiškinti tikrąją partnerių teiginių prasmę, bet ir turėdamas laisvę pasirinkti komunikacinio elgesio strategijas ir taktikas, komunikacijos metu lanksčiai reaguoti į būseną ir komunikacijos situacijos pokyčius bei pasiekti sąveikos tikslą.

Jeilio universiteto profesoriaus C. Rangarajan (2003) teigimu, plačiaja prasme terminas „globalizacija“ reiškia ekonomikų ir visuomenių integraciją per tarpvalstybinius informacijos, idėjų, technologijų, prekių, paslaugų, kapitalo, finansų ir žmonių srautus. Globalizacijos esmė yra sujungiamumas. Tarpvalstybinė integracija gali turėti keletą dimensijų - kultūrinę, socialinę, politinę ir ekonominę. Iš tikrųjų kai kurie žmonės kultūrinės ir socialinės integracijos bijo dar labiau nei ekonominės integracijos.

Darbo praktinė problema. Dabartiniame globaliame pasaulyje, didėjant emigracijos mastams, maišantis tautoms, atsirandant mišrioms šeimoms, multikultūriškumo tema tampa itin svarbia pedagogine problema. Į Lietuvą parvyksta emigravę lietuviai, kai kurie iš jų turinys kitos tautybės ar net rasės sutuoktinius; taip pat daugėja kitų tautybių ar rasių vaikų, kurių tėvai atvyko į Lietuvą kaip darbo imigrantai - jų vaikai pradeda lankyti mokyklas. Čia pedagogai susiduria ne tik su ugdymo programų pritaikymo bei ugdymo metodų panaudojimo problemomis – aktualiu tampa ir multikultūriškumo bei profesinės etikos susikirtimas. Lietuvoje ši tema yra nedaug tyrinėta - jeigu multikultūriškumo problema pedagogikoje jau yra nagrinėta tiek užsienio, tiek lietuvių autorių, labai mažai yra analizuota multikultūriškumo ir profesinių etinių standartų

susikirtimo problema kalbant apie aukštojo mokslo institucijas bei jose besimokančius įvairių rasių bei tautybių studentus ir dirbantį akademinį personalą.

Darbo tezė. Pedagoginės etikos klausimų svarstymas universitete tampa dar aktualesnis, atsižvelgiant į šiandien vykstančius pertvarkymus ir reformas. Pedagoginės etikos klausimai turi įtakos aukštojo mokslo standartų tobulinimui, dėstytojo asmenybės reikalavimams universitete, jo profesinei kultūrai ir dėstytojo asmenybės reikalavimams. Visi šie požymiai lemia, kaip svarbu atsižvelgti į pagrindines pedagoginės etikos sąvokas ir nuostatas universitete. Pedagoginės etikos problema šiuo metu mokslinėje literatūroje nagrinėjama gana plačiai. Tačiau universiteto dėstytojo profesinės etikos klausimas nėra plačiai nagrinėtas.

Temos ištirumas. Apie globalizaciją bei multikultūriškumą yra kalbėta daug tiek užsienio, tiek Lietuvos autorių. Globalizacijos fenomeną analizavo Rangarajan (2003), Held ir kt., (2002), Grigas (2002), Bartelson (2000), Held, McGrew (2002), Grinin, Korotajev (2009), Gellner (1988), Andreev, Ilyin, Zinkina (2015), Kėrytė (2010). Multikultūriškumą analizavo Zeleskienė (2006), Parekh (2000), Mironov, Mironowa (2017), Misāne (2016), Lotman (1996) Hayden ir kt., (2011) Kivisto (2002). Etiką apskritai analizavo Harris (2009), Kerafo (2001), Larkin (1990), Vasiljevienė (2001), Ward ir kt. (1993), Sharp (2006), Misevičius (2003). Profesinę etiką analizavo Vyšniauskienė ir Kundrotas (1999), Paulavičiūtė (2004), Kučinskas (2007), Jakienė (2011), Vasiljevienė (2006), Fisher, (2006), Harris (2009), Palidauskaitė (2008), Rohr (2002), Banks (2004). Pedagogų etiką analizavo Vongalis-Macrow (2007), Lorenzova (2017), Kostogriz (2009). Kalbant apie aukštųjų mokyklų studentų ir dėstytojų profesinės etikos bei multikultūriškumo sankirtos aspektus, didžioji dalis tyrimų yra sutelkta į tarptautinių studentų akademinę integraciją (Zepke, Leach, 2005), asmeninę ir socialinę adaptaciją (Russell, Rosenthal, Thomson, 2010; Ward, Masgoret, Newton, Crabbe, 2005) bei patiriamą stresą (Russell, Rosenthal, Thomson, 2010; Zepke, Leach, 2005) priimančiojoje institucijoje, ir tik keliose studijose akcentuojama, kaip aukštosios mokyklos dėstytojai gali sukurti mokymosi aplinką, skirtą skirtingų kultūrų tradicijų studentų tarpusavio adaptacijai (Volet, Jones, 2012). Tarpkultūrinę kompetenciją analizavo Martin (1986), Byram (1997), Fantini (2000), Norvilienė, Zuzevičiūtė (2011), Norvilienė (2014), Mažeikienė ir Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007). Riek, Mania ir Gaertner (2006) analizavo tarkultūrinę aplinką, studentus ir stereotipus, Noble ir Watkins (2014) rašė apie daugiakultūrį švietimą, etiką.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti multikultūriškumo bei profesinių etinių standartų problematikos pasireiškimą akademinėje veikloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti multikultūriškumo problematikos šiuolaikinės globalizacijos kontekste analizę;
2. Išanalizuoti etiško elgesio profesiniu aspektu problematiką;
3. Atlikti profesinių etinių standartų ir multikultūriškumo pasireiškimo akademinėje veikloje tyrimą.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė.
- Interviu analizė.

Magistrinį darbą sudaro trys dalys. Pirmoje dalyje apžvelgiama multikultūriškumo svarba visuotinės globalizacijos kontekste, kur išanalizuota globalizacijos samprata bei esmė ir atlikta multikultūriškumo kaip reiškinių analizė.

Antrojoje dalyje analizuojama pedagogų etiško elgesio problematika profesinių etinių standartų aspektu, kur apžvelgta profesinės etikos samprata ir esmė, nagrinėjamos pedagoginės profesinės etikos dilemos aukštųjų mokyklų pedagogų veikloje bei tarpkultūrinės kompetencijos kaip pedagogo profesinės etikos dalies svarba.

Trečioji dalis skirta tyrimui apie profesinių etinių standartų ir multikultūriškumo pasireiškimą akademinėje veikloje, tiriamas lietuvių kalbos ir kultūros kursų atvejis.

1. MULTIKULTŪRIŠKUMO SVARBA VISUOTINĖS GLOBALIZACIJOS KONTEKSTE

Šioje dalyje bus analizuojama multikultūriškumo problematika šiuolaikinės globalizacijos kontekste. Pirmiausia bus apžvelgiama globalizacijos samprata bei esmė, kadangi būtent globalizacijos reiškinys lėmė tai, jog atsivėrė didelės galimybės daugiakultūriškumui, kultūrų integracijai. Toliau bus analizuojamas multikultūriškumas kaip reiškinys, aiškinamasi multikultūriškumo sampratų įvairovė vėlgi remiantis įvairių autorių analizėmis. Taip pat, prieš pereinant prie antrosios darbo dalies, kaip sąsają tarp pirmos ir antros darbo dalių paanalizuosime tarpkultūrinės kompetencijos sampratą, jos esmę bei svarbą.

1.1. Globalizacijos samprata bei esmė

Šiuolaikinės valstybės ir politikos santykis neišsivaizduojamas be globalizacijos proceso paaiškinimo. Globalizacija persunkia visas visuomenės sritis, tarp jų ir politiką. Globalizacija visų pirma gali būti suprantama kaip visų šiuolaikinio socialinio gyvenimo aspektų tarpusavio ryšio plėtojimas, gilėjimas ir greitėjimas pasauliniu mastu (Held ir kt., 2002). Šiam procesui, anot Grigo (2002) nėra alternatyvos. Tai žmonijos, jos socialumo pagrindinė evoliucionavimo kryptis.

Globalumas keičia erdvės ir teritoriškumo sampratos suvokimą kalbant apie žmonių praktikas bei žinių visuomenės potencialą (Bartelson, 2000). Giddens, naudodamas globalumo sąvoką, apibrėžia, kas yra globalizacija: „nors kiekvienas iš mūsų gyvename savo gyvenimą, bet nepaprastai yra svarbu pabrėžti, kad pasaulis didžiąją dalimi iš tiesų yra globalus“ (Giddens, 1996).

Globalizacija tapo vienu iš dažniausiai vartojamų terminų. Anot Held ir McGrew, (2002), globalizacijos traktuotės ir su ja susijusios temos pakeitė anksčiau buvusią madingą postmodernizmo sąvoką ir jos analizę. Terminas globalizacija kildinamas iš žodžio “global” (liet. pasaulinis, visuotinis). Žodis “global” skirtingose kalbose gali įgyti skirtingas reikšmes, bet bendriausia jo reikšmė yra erdvinė geometrinė figūra. Anot Altman (2009), terminas „globa“1 reiškia „visuotinai apsiimtą“.

Iki šiol nėra konkretaus sutarimo, kas iš tikrųjų yra globalizacija, nors daugybė mokslinių straipsnių ir pranešimų aiškina ir sutaria, kad globalizacija yra (Bartelson, 2000).

Globalizacijos apibrėžimai

Autorius (metai)	Globalizacijos apibrėžimas
(Bauman, 2002)	Globalizacija kapitalo, finansų ir kitų pasirinkimo bei efektyvaus veikimo išteklių kaupimas, o kartu judėjimo ir veikimo laisvės kaupimas.
(Bauman, 2007)	Globalizacija yra dinamiškas ir atviras procesas, valstybės nyksta, o jas ardančios jėgos yra transnacionalinės. Žmogus nėra pajėgus pakreipti įvykių, jis tik gali stebėti, kaip ribos, institucijos keičiasi ir juda nenuspėjamu keliu. Tai procesas, kuris paliktas savieigai ir jo kontroliuoti iš esmės valstybės negali. Globalizacija pasireiškia ir veikia visas žmogaus gyvenimo sritis: ekonomiką, politiką, socialines struktūras ir netgi žmonių laiko ir erdvės suvokimą
(Harris, 1995)	Globalizacija bendrai reiškia pasaulinę žmonijos integraciją, laiko ir erdvės dimensijų susitraukimą jos sąveikoje
(Held ir kt., (2002)	Globalizacija traktuotina: kaip visų šiuolaikinio gyvenimo aspektų (nuo kultūrinio iki kriminalinio, nuo finansinio iki dvasinio) tarpusavio ryšio plėtotė, gilėjimas ir greitėjimas pasauliniu mastu.
(Held, 2002)	Globalizacija – tai procesų visuma, apimanti socialinių santykių ir sandorių organizavimo erdvėje transformacijas, sukuriančias tarpkontinentinius ar tarpregioninius veiklos, sąveikos bei valdžios įtakos srautus ir tinklus
(Lechner, Boli 2004)	Globalizacija – pasaulinė ekonominė daugelio anksčiau tarpusavyje nepriklausomų (atskirų) valstybių integracija į vieną globalią ekonomiką, per laisvą prekybą ir laisvą kapitalo judėjimą, kurią itin skatina transnacionalinės korporacijos, taip pat lengva ir nekontroliuojama migracija
(Ohmae, 2005)	Globalizacija reiškia naują erą, kur visos tautos vis labiau paklūsta globalinei rinkai, nacionalinės valstybės prarado savo reikšmę ir pačios nunyks globalizacijos amžiuje
(Ohmae, Sklair 2000)	Globalizacija yra kuriančiosios modernizacijos tęsinys ir progreso varomoji jėga, augančio turto, laisvės, demokratijos ir laimės šaltinis, kuris sukuria palankiausias sąlygas ir suteikia naujo tipo, neišbandytų galimybių, išengiant į vadinamąjį „naująjį“, informacijos ir žinojimo visuomenės pasaulį
(Schumann, 1999)	Globalizacija rinkų ir įmonių pasaulinis susilieėjimas. Tokiu atveju rinkos ir įmonės, įskaitant ir jų veiklą bei juose vykstančius procesus, apibūdinami kaip globalizacijos objektai ar objektų grupė.
Tarptautinių žodžių žodynas (2001)	Globalizacija – tai visą pasaulį apimančios rinkos skverbimasis į šalių gyvenimą, sukeltas stiprėjančios tarptautinės finansų rinkos, didėjančios pasaulinės prekybos, daugianacionalinių bendrovių kūrimosi, telekomunikacijų naujovių.
(Zedillo, 2008)	Globalizacija – tai vis didėjanti nacionalinių ekonomikų, visuomenių pasaulinė integracija, peržengianti nacionalinių valstybių sienas, ypatingai įtakojama tarptautinės prekybos, kapitalo srautų, žmonių ir idėjų srautų, kultūros ir technologijos transformacijų ir tarptautinio reglamentavimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Šliburytė, Masteikienė, 2012

Globalizacija yra kompleksinis fenomenas, apimantis ir įtakojantis beveik visas šiuolaikinio gyvenimo sritis, todėl praktiškai neįmanoma pateikti tokį jo apibrėžimą, kuris būtų išsamus ir trumpas. Aukščiau pateiktos formuluotės neprieštarauja viena kitai, o tik papildo viena kitą bei leidžia išryškinti svarbiausius globalizacijos bruožus. Taigi, galima konstatuoti, jog vienareikšmės globalizacijos sampratos nėra. Apibendrinant, globalizaciją galima apibrėžti kaip intensyvių ir nepertraukiamą prekių, paslaugų, kapitalo, technologijų, idėjų, informacijos, kultūrų ir tautų judėjimą, kertantį valstybių sienas, taip pat vis didėjančią ekonominę atskirų valstybių integraciją, kuri yra skatinama augančios prekybos ir investicijų. „Globalizacijos“ terminas apima labai daug skirtingų sąvokų, jos negalima traktuoti vien kaip politinio ar ekonominio proceso, ar pasaulinio prekių, finansinių srautų judėjimo apibrėžties. Globalizacija reiškia jungtinį, visą apimantį procesą, į kurį įeina visos išvardintos dimensijos.

Anot C. Rangarajan (2003), globalizacija iš esmės nėra naujas reiškinys. Įvairių autorių teigimu, globalizacija vyko nuo pirmojo žmonių persikėlimo iš Afrikos į kitas pasaulio dalis arba nuo III tūkstantmečio prieš Kristų (kai, pasak Franko, atsirado Pasaulio sistema [Frank 1990, 1993; Frank, Gills 1993]); arba nuo vadinamojo ašinio amžiaus (Jaspers, 1953) I tūkstantmetyje prieš Kristų; arba tik nuo didžiųjų geografinių atradimų; arba XIX a. .; arba po 1945 metų; arba tik nuo devintojo dešimtmečio pabaigos. L. Grininas ir A. Korotajevs (2009) pažymi, kad globalizacija prasidėjo bent jau 4 tūkst. pr. Kr. Kiekviena iš šių datų turi savo pagrindimą.

Globalizacijos istorija skirstoma į kelias periodizacijas. Labiausiai paplitęs skirstymo tipas yra trinominis, kuris kartais laikomas logiškiausiu. Pavyzdžiui, Gellneris (1988) mano, kad trys periodai yra optimalus periodizacijos skaičius. Toks pavyzdys yra toks:

1. Archajiška globalizacija;
2. Ankstyvoji šiuolaikinė globalizacija;
3. Šiuolaikinė globalizacija (Hopkins 2003; Bayly, 2004).

Tokią periodizaciją naudoja ir tie, kurie teigia, kad globalizacija prasideda didžiųjų geografinių atradimų laikotarpiu. Pavyzdžiui, Friedmanas (2005) globalizacijos istoriją padalija į tris laikotarpius:

1. „Globalizacija 1“ (1492–1800),
2. „Globalizacija 2“ (1800–2000) ir
3. „Globalizacija 3“ (2000 m. - dabartis).

Jis teigia, kad „Globalizacija 1“ apima šalių globalizaciją, „Globalizacija 2“ apima įmonių globalizaciją, o „Globalizacija 3“ apima asmenų globalizaciją (Globalization Yesterday, Today, and Tomorrow, 2013).

Taigi, anot Anot C. Rangarajan (2003), globalizacija iš esmės nėra naujas reiškinys. Tik naujaisi kompiuterinių ir ryšių technologijų pokyčiai pagreitino integracijos procesą, nes geografiniai atstumai tapo mažiau svarbūs. Šiuolaikinėmis technologijomis, kurios nepripažįsta geografijos, neįmanoma sustabdyti idėjų nei politinėje, nei ekonominėje, nei kultūrinėje srityje.

Nagrinėdami bandymus apibrėžti globalizaciją ne per ekonomiką, politiką, kultūrą, socialinę sferą ir pan., bet per ją sudarančių procesų esmę ir varomąsias jėgas bei jų veiksmus, dauguma autorių išskiria tris pagrindines idėjas, aplink kurias sutelkta didžioji globalizacijos diskurso dalis:

1. **Suspaustas pasaulis.** Ši idėja daro prielaidą, kad dėl technologinės pažangos egzistuoja laiko ir erdvės „suspaudimas“, kuris yra globalizacijos pagrindas. Čia turime omenyje ne absoliutų geografinį atstumą tarp šalių, kuris, be abejo, išliko stabilus (neatsižvelgiant į sienų keitimo atvejus), bet „santykinį atstumą“, kurį lemia šiuolaikinės technologijos, žmonės, prekės, kapitalas. Idėjos ir žinios šiais laikais sugeba įveikti atstumus daug greičiau ir pigiau (nors čia turime pabrėžti, kad išlaidos ir greitis visame pasaulyje mažėjo netolygiai). Technologinė pažanga, ypač interneto paplitimas nuo 1990-ųjų pirmosios pusės, paskatino daugelį mokslinių tyrimų apie laiko ir erdvės „suspaudimą“ ir, plačiau, jų vaidmens globalizuotame pasaulyje pakeitimą (Andreev, Ilyin, Zinkina, 2015).

2. **Pasaulis be sienų.** Daugelyje globalizacijos apibrėžimų, sugalvotų dešimtajame dešimtmetyje, įskaitant ir ekonominius, daugiausia dėmesio skiriama vis lengvėjančioms galimybėms peržengti valstybių sienų ribas, plečiant tarpvalstybiniams srautams ir jų sąveikai: „Globalizacija yra procesas, apimantis tarptautinės ir transkultūrinės žmogaus ir ne žmogaus veiklos integracijos priežastis, eigą ir pasekmes“.

„Nykstančių sienų ir barjerų“ idėja yra glaudžiai susijusi su idėjomis iš dalies prarasti / apriboti valstybių nacionalinį suverenitetą, plečiant globalių valdymo institucijų, tarptautinės teisės ir tarpvalstybinių ekonomikos dalyvių ir pasaulinės kapitalo rinkos, įtaką.

Lygiai taip pat, kaip sumažėjęs atstumų, valstybių sienų vaidmuo ir išaugęs tarpvalstybinis srautas, ryšiai ir sąveika dažnai priskiriami modernių technologijų, pirmiausia interneto, plitimui. Savo kraštutine forma „nykstančių sienų“ idėja reiškia, kad pasaulis (ypač pasaulinė ekonominė erdvė) tampa vientisa ir nedaloma, be jokių kliūčių (Andreev, Ilyin, Zinkina, 2015).

3. **Pasaulinių ir globaliųjų tinklų susietumas.** Ši idėja logiškai kyla iš minėto tarpvalstybinių ryšių ir srautų padidėjimo, taip pat sumažėjusio sienų ir kliūčių vaidmens. Kai kurie globalizacijos apibrėžimai leidžia manyti, kad jos esmė yra išplėsti globaliojo pasaulio ryšį, sustiprinti globalius santykių, srautų ir sąveikos tinklus. Pasak Castells'o, sąmoningumas, kitaip

tariant, socialinė erdvė, formuojasi aplink kapitalo, informacijos, technologijos, organizacinės sąveikos, vaizdų, garsų ir simbolių srautus. „Srautų erdvė“ atspindi visuomenės ekonominiame, politiniame ir kultūriniame gyvenime vykstančius procesus ir sukuria šios visuomenės struktūrą. Tuo pačiu metu tinklo visuomenės elitas yra susijęs ne su konkrečia geografine vieta, o su šia „srautų erdve“ (Castells, 1996). Friedmanas apibrėžė globalizaciją kaip procesą, kurių metu vietos ekonomika yra sujungta su pasauliniu informacijos tinklu ir pasauliniu rinkos tinklu, rinkinį (Friedman 2001). Chase-Dunn ir kt. (2000) apibūdina globalizaciją kaip „didėjantį pasaulinio masto didelių sąveikos tinklų tankį, palyginti su mažesnių tinklų tankiu“. Grinin ir Korotajev (2009) apibūdina globalizaciją kaip procesą, kurio metu pasaulis tampa labiau susietas ir labiau priklausomas nuo visų jo veikėjų, todėl auga bendrų iššūkių valstybėms skaičius, integracinių subjektų skaičius ir rūšys (Andreev, Ilyin, Zinkina, 2015).

Mokslinėje literatūroje nėra bendro sutarimo ne tik dėl globalizacijos apibrėžties, bet ir dėl šio reiškinio privalumų bei trūkumų. Globalizacijos fenomenas vertinamas itin nevienareikšmiškai. Kaip ir kiekvienas socialinis procesas, globalizacija su savimi neša ne tik teigiamą, bet ir negatyvų pradą. Vieni autoriai (Bauman, 1998; Giddens, 2000; Held, 2002; Dreher, 2008; Legrain, 2003) teigia, jog globalizacija yra teigiamas reiškinys, jis atveria uždaras sienas ir suteikia galimybę visuomenėms ar valstybėms pasisemti iš kitų valstybių patirties ir perimti iš jų tai, kas geriausia. Kita dalis mokslininkų (Guillen, 2000; Naim, 2009; Easterly, 2008) pabrėžia neigiamą globalizacijos įtaką. Globalizacijos reiškinys pasireiškia nenuginčijamais pavojais ne tik gamtai, bet ir žmonių tradicinei kultūrai, jos įvairovei ir ypač kultūros dvasiniam komponentui, tarp jų ir Europos civilizaciją išskėlusioms tradicinėms humanistinėms vertybėms. Ir ypač tas pavojus formuojasi tautinių nacionalinių kultūrų niveliacijos kryptimi (Grigas, 2001). Aiškinantis tautinį tapatumą globalizacijos sąlygomis, svarbu turėti omenyje, jog modernusis tautinio ir kultūrinio tapatumo supratimas yra susijęs su J. Herderio ir vokiečių romantikų įtvirtintu požiūriu, teigiančiu, jog kultūra – tai tam tikras patvarus istorinis darinys, kuriame įkūnyta tautos dvasia. Tų dvasių įvairovė ir yra tautų įvairovė. Susiejant tautos dvasią su kultūra, kaip tik kultūrai tenka priedermė palaikyti ir ugdyti tautinį tapatumą, kadangi jis išlieka tik perteikiamas kultūros formomis. Etninės kultūros, kaip savito kultūrinio tapatumo matmens suvokimas ir įvertinimas įgauna svarbos apibrėžiant save, savo tapatumą stojant ir įstojus į euroatlantines struktūras. Europos integracija – svarbus globalizacijos proceso ir visuomenės transformacijos analizės akcentas. Anot Leibfrid, Wolf (2005) (cit. iš Kėrytė, 2010, p. 68) kai kurie europeizaciją vertina kaip globalizacijos dalį, kaip tam tikrą jėgą, kuri mažina tradicinės nacionalinės valstybės autonomiją ir suverenitetą, kitiems ji – natūralus nacionalinės valstybės atsakas į globalizacijos procesą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog globalizacijos sąvoka, atsiradusi XX a. antroje pusėje, tapo plačiai vartojamu terminu. Visuotinai suvokiama, kad globalizacija susijusi su erdvės, atstumu, laiko ir socialinės egzistencijos pokyčiais. Tačiau globalizacijos sąvokai dar vis trūksta tikslaus apibrėžimo. Šiandien globalizacija apima visas gyvenimo sritis: politiką, ekonomiką, kultūrą. Būtent tiek daug šiandieninių problemų išsprūsta iš valstybių ribų ir tampa globaliomis. Globalizacija yra tarptautinis kultūrų, visuomenės ir ekonomikos susiliejimas. Globalizacijos procese, viena vertus, mažėja santykinis šalių nutolimas vienas nuo kito, kita vertus, pasaulyje didėja skirtumai ir nelygybė.

1.2. Multikultūriškumo kaip reiškinio analizė

Multikultūriškumo koncepcija pirmą kartą oficialiai atsirado atsižvelgiant į kultūrinius, etninius, socialinius ir politinius tautinių mažumų ir imigrantų reikalavimus 1971 m. Trudeau administracijos programoje Kanadoje (Guo, 2011). Vėliau multikultūriškumo sąvoka buvo panaudota ir Australijoje bei JAV, o Švedija šią koncepciją oficialiai priėmė 1975 m. (Yilmaz, 2015).

Skaitant ir analizuojant įvairius autorius, jų straipsnius, įvairias nuomones galima aptikti, jog kalbant apie multikultūriškumą vartojami tokie terminai bei sąvokos kaip multikultūralizmas, tarpkultūralizmas, interkultūralizmas, ir kt., taigi, egzistuoja sąvokų gausa. Painiavą gali kelti priešdėlių aiškinimas, kadangi pats žodis kultūra yra gana aiškus bet kokiam kontekste. Anglų kalboje tarpkultūrinis (interculturaly) gali būti aiškinamas ir kaip multikultūrinis, tačiau tai nėra tas pats. Šiame kontekste *tarp (inter)* reikėtų suvokti ne kaip *tarp daugelio, tarp keleto*, bet kaip *sudarytą iš daugelio, iš keleto*. Anot Zeleskienės (2006), vienu atveju vartojamas tiesiog terminas „multikultūralizmas“. Kitais atvejais šis terminas verčiamas ir vartojamas tiesiogine prasme - „daugiakultūriškumas“, „įvairiakultūriškumas“. Trečiuoju atveju vartojamas „tarpkultūriškumas“.

Multikultūriškumas grindžiamas tautinės valstybės principu ir koncepcija, kuri pabrėžia regioninę, kalbinę ir kultūrinę sąjungą. Tai taip pat natūrali sąvoka, atsirandanti dėl tautų, kilusių iš skirtingų šaknų, kalbos, religijos, tautybės, kultūros, istorijos ir geografijos, sambūvio. Taigi, multikultūriškumas yra susijęs su kultūrų įvairove ar skirtumais, susimaišiusiais per kultūrą (Parekh, 2000). Pavyzdžiui, Kanadoje yra 600 skirtingų etninių bendruomenių. Arba Belgija, vienijanti du pagrindinius regionus: Valoniją ir Flandriją. Šiuose regionuose kalbama skirtingomis kalbomis - prancūzų ir olandų. Dviejų regionų politinis gyvenimas taip pat turi skirtumų, ypač susijusių su ekonomine politika. Belgijoje gyvenantiems žmonėms būdingas

regioninis susitapatinimas. Identifikuodami gyvenamąją vietą jie susitapatina ne su šalimi, o su tam tikru regionu.

Terminą „multikultūriškumas“ pirmą kartą panaudojo šveicarai 1957 m. Šveicarija yra valstybė, kurioje kalbama keturiomis kalbomis ir išpažįstamos skirtingos religijos. Norėdami apibūdinti savo šalį, šveicarai įvedė terminą „multikultūriškumas“. Nuo 1971 m. terminas pakeitė savo reikšmę ir, užuot apibūdinęs skirtingas kalbas ar religijas šalyje, jis pradėjo apibūdinti daugiakultūrę valstybę, kuri priima migrantus ir gerbia kitas kultūras. Pavyzdžiui, Kanados vyriausybė įgyvendino „daugiakultūriškumo“ politiką, siekdama susieti priešingas kultūras, dominuojančias kultūros bendruomenes su mažumų kultūromis šalyje, pirmiausia anglakalbius gyventojus su prancūzakalbiais, kurie sudarė mažumą. Po Kanados kitos šalys, tokios kaip Didžioji Britanija ir Nyderlandai, pradėjo įgyvendinti daugiakultūriškumo politiką, kuri leido pripažinti ir įtvirtinti skirtingų kultūrų egzistavimą toje pačioje šalyje.

Multikultūrnės visuomenės modelį suformulavo Ch. Taylor praėjusio amžiaus 60-ųjų pabaigoje. Jo pagrindas buvo poreikis spręsti lygių pilietinių teisių ir imigrantų pripažinimo klausimą. Tayloras apibūdino nevienodo požiūrio į įvairias gyventojų grupes bendroje valstybėje teisinės ir politinės ištakas. Šis modelis grindžiamas tuo, kad migrantai turėtų gauti visas teises, išlaikydami savo kultūrinį statusą ir įprastą gyvenimo būdą (Mironov, Mironowa, 2017).

Plačiąja prasme ir ideologiniu lygmeniu multikultūriškumas yra kultūrų įvairovės ir lygiavertiškumo pripažinimas. Kartais ši sąvoka naudojama, tiesiog pripažįstant daugiakultūrį kokios nors visuomenės pobūdį. Kartu tai yra politinė doktrina ir iš jos išplaukianti konkreti veiksnių politika, numatanti konkrečias politines priemones įvairovės apsaugai ir konkrečių visuomenės grupių interesų apsaugai. Ch. Taylor multikultūriškumą pavadino „pripažinimo politika“. Multikultūriškumas taip pat gali būti apibūdinamas kaip asimiliacijos politika, kurios įsitikinimu, patartina išlaikyti visuomenės įvairovę, nes tai yra vertybė savaime (Misāne, 2016).

Lokaliame kultūros modelyje, vyravusiame iki XX amžiaus pradžios, tai yra, prieš atsirandant modernioms globalios komunikacijos formoms, visa ko pagrindu buvo žmogaus protas, ir ne abstraktus, bet kaip konkrečios istorinės visuomenės subjektas. Todėl viskas, kas atsirado ir iškilo kultūroje, nesvarbu, ar tai būtų mokslas, ekonomika ar menas, architektūra ar socialinės ir politinės struktūros formos, daugiau ar mažiau nuspalvinta „nacionalinėmis spalvomis“, susijęs su konkrečia kultūra ir konkrečia etnine grupe. Tuo pat metu „visuotinė kultūra“ reiškia skirtingą vientisumo tipą, kuriame realizuojama įvairovės, o ne visumos vienybė. Iš tikrųjų tai yra sąveikaujančių vietinių kultūrų sistema, kuri ilgą laiką vystėsi kaip gana uždaros formacijos, paremtos dominuojančių (tautinių, etninių, religinių) vertybių, lemiančių individualios kultūros tapatumą, sistema. Nepaisant to, kultūra neturi ribų ir yra praturtinta

plėtojant savo ypatybes, praturtinta bendraujant su kitomis kultūromis. Nacionalinė izoliacija neišvengiamai lemia kultūros nuskurdimą ir išsigimimą. Dėl tokio nenuoseklumo atsirado dialogo, kaip svarbiausio kultūrų bendravimo mechanizmo, poreikis (Mironov, Mironowa, 2017).

Pagrindinė kultūrų komunikacijos priemonė yra kalba, kuri nėra tik informacijos perdavimo priemonė, bet apima ir tokį komponentą kaip atmintis. Arba, kaip teigė M. Lotman „Kalba yra kodas ir jos istorija“ (Lotman 1996). Atmintis atspindi tam tikros kultūros esmę ir savybes, veikia kaip priemonė išsaugoti ir perduoti jos reikšmes, nustato jų originalumą ir užtikrina istorinių kultūros raidos etapų tęstinumą. Atmintis yra tam tikra užkoduota reikšmė (užkoduota ne tik kalbos, bet ir tam tikros kultūros istorija), kuri yra labiau suvokiama savo kultūros atstovui ir sunkiau suprantama kitų kultūrų atstovams. ir sukuria sunkumų skirtingos kultūros atstovams. Tai nusako „įtampą“ kultūrų dialogo procese, siejamą su polinkiu išsaugoti kiekvieną kultūrą savo prasmėmis ir reikšmėmis. Kultūrų bendravimas iki praėjusio amžiaus vidurio vyko kaip dialogas semiosferoje arba „kultūrinėje sferoje“, kaip specialioje komunikacijos erdvėje, kurioje pagal analogiją su biosfera „gyvojo“ elemento vaidmenį vaidina kalba arba, tiksliau tariant, kalbos, turinčios skirtingas reikšmes ir sociokultūrinių funkcionavimo formų įvairovę (Lotman, 1996).

Multikultūriškumas turi savo privalumų ir trūkumų. Spręsdamas kai kurias problemas, jis kartais sukuria kitas. XXI amžiaus pradžioje išryškėjo teigiami ir neigiami daugiakultūriškumo bruožai. Atitinkamai, multikultūriškumo perspektyvos, argumentai „už“ arba „prieš“ yra labai svarbūs ir aktualūs. Be to, multikultūriškumas sukelia nemažai rimtų problemų:

2 lentelė

Multikultūriškumo privalumai, trūkumai bei keliamos problemos

MULTIKULTŪRIŠKUMAS		
Privalumai	Trūkumai	Problemos
Išsaugo įvairiapusių etninį, kalbinį, religinį pasaulio vaizdą. Įtraukus dideles ir mažas šalis į bendrąją komunikacijos sistemą, tai užtikrina vienodą ar proporcingą visų tautų dalyvavimą istoriniame procese.	Sumenkina kultūrinį vienodumą kaip tautos pagrindą. Mišraus ar kosmopolitinio identiteto formavimasis sąlygoja tautos susiskaldymą, silpnina etninius ryšius, stiprina reliatyvizmą, niveliuoja istorinę regionų specifiką.	Netolygus Rytų ir Vakarų šalių civilizacijų vystymasis lemia „kultūrinių pasaulių susidūrimą“. Vakarų Europa ir JAV jau yra patekusios į „postnacionalinį etapą“, tuo tarpu daugelyje Azijos, Afrikos ir Lotynų Amerikos šalių vis dar vyksta „etnizacijos“ ar „tautos kūrimo“ procesas.
Skelbia teisingą požiūrį į	Kelia grėsmę šalies	Išorinė imigracija skatina

kiekvieną asmenį, tautinių mažumų teisių pripažinimą, sėkmingą „atvirų durų politikos“ įgyvendinimą. Kultūriniai tautų skirtumai ne ignoruojami, kaip buvo anksčiau, bet yra rimtai tiriami, į juos atsižvelgiama ir su jais skaitomasi.	politinei vienybei. Pilietinės visuomenės pakeitimas savarankiškomis ar konkuruojančiomis etninėmis grupėmis kartais lemia visuomenės dezintegraciją ir pavojingų anklavų atsiradimą joje.	anklavų, priklausančius visiškai skirtingiems „kultūriniais pasauliais“ formavimasi Europoje. Pavyzdžiui, alžyriečiai Prancūzijoje, vietnamiečiai Rusijoje, sirai Vokietijoje, marokiečiai Ispanijoje. Migrantai naikina Europos kultūrinę aplinką ir sukuria įtampą geopolitikoje.
Sudaro vienodas sąlygas mažumoms kompensuoti jų integraciją į plačią kultūrinę erdvę teikiant socialinę ir ekonominę paramą.	„Klasifikuoja“ mažumas. Nuolatinė finansinė, valstybinė ir administracinė mažumų parama tam tikru mastu pažeidžia daugumos interesus, kurie turėtų būti tolerantiški, nepaisant to, ar mažumos tai demonstruoja.	Daugelyje Vakarų Europos šalių egzistuoja apsaugos nuo imigrantų, kurių kultūra ir socialinė praktika prieštarauja šalies įstatymams arba moralinėms normoms, invazijos problema, dėl ko vietiniai Europos gyventojai jaučiasi svetimi savoje šalyje.
Turi pranašumą prieš tokias migrantų ar mažumų politikos galimybes kaip asimiliacija, segregacija, atskirtis. Multikultūralizmas priešinasi ksenofobijai, rasizmui.	Dažnai veikia kaip Vakarų vertybių ekspansija. Europietiško ar amerikietiško gyvenimo būdo piršimas, siūlymas veda prie pagarbos kitam (Afrikos ar Azijos) pasaulio vaizdai praradimo.	
Sumažina imigrantų bendruomenių atskirtį. Išlygindamas socialinius ir religinius konfliktus, jis tarnauja kaip alternatyva pilietiniams, informaciniams, kultūriniais karams. Multikultūralizmas sulaiko etninį separatizmą.		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Šių problemų aktualumas lemia dviprasmišką požiūrį į multikultūriškumą. Pagrindinius teiginius, pateiktus multikultūriškumo doktrinai, galima apibendrinti sekančiai:

1) multikultūrinė bendruomenė tam tikrais momentais yra pažeidžiama, sunkiai valdoma ir nenuspėjama (Kohler, 1999, cit. iš Maiz, Requejo, 2004);

2) kyla abejonių dėl galimybės sukurti bendrą tarptautinę kultūrą su vietinėmis galimybėmis (Hayden ir kt., 2011);

3) baiminamasi, kad multikultūriškumas paskatins sunaikinti ar hibridizuoti nacionalines kultūras (Kivisto, 2002).

Taigi multikultūriškumo praktikos analizė atskleidžia ir jos „plusus“ (taikos išsaugojimas, separatizmo panaikinimas, mažumų teisių pripažinimas, šovinizmo panaikinimas) ir „minusus“ (tautos sunaikinimas, politinė dezintegracija, anklavai, mažumų kategorija).

Nepaisant daugybės niuansų, multikultūriškumas yra labai produktyvus sprendžiant konfliktus ir nesutarimus tuo, kad jis leidžia kiekvienam pažvelgti į savo šalį, istoriją, tradicijas kito akimis ir, gavus išsamesnį bei panoraminį pasaulio vaizdą, įveikti tikėjimą savo pačių pranašumu.

Pastaraisiais metais pakartotinis daugiakultūriškumo temos aktualizavimas buvo vienareikšmiškai susijęs su migracijos krize, ypač Europoje. Kokios yra dar didesnio skaičiaus skirtingų kultūrų žmonių atvykimo į Europą, kur iki šiol ne visos valstybės sugebėjo įgyvendinti sėkmingus integracijos modelius, pasekmės? Todėl prie apmąstymų apie daugiakultūriškumo privalumus ir trūkumus, greičiausiai, teks grįžti vėl ir vėl.

Kas gali paveikti multikultūriškumo politikos įgyvendinimą ir kas lėmė jos nesėkmę? Mokslininkai pabrėžia keletą svarbių aplinkybių:

1. valstybės sienų būklė ir jų apsauga. Jei gyventojai nejaučia išorinių pavojų, visuomenės integracija yra vidinis reikalas ir valstybės uždavinys. Šiuo atveju tikrai galime kalbėti apie integraciją kaip visuomenės sanglaudą. Situacija yra visiškai kitokia, jei kaimynystėje yra kariškai galinga valstybė, pareiškusi, kad ji nori apsaugoti savo tautiečius, kurie skaičiais yra reikšmingi mažuma valstybėje. Padėtis yra kitokia, net jei sieną lengva kirsti, o už jos yra daugybė žmonių, kurie gali ją pažeisti, jei tik todėl, kad neturi kito pasirinkimo.
2. daugiakultūriškumas turi būti tikras: jis geriau funkcionuoja, jei yra daugiau kultūrų. Bikomunalinėse valstybėse jis neveikia, kaip ir tais atvejais, kai beveik visi imigrantai atvyksta iš vieno pasaulio regiono ar net vienos valstybės. Tai beveik visada lemia visuomenės poliarizaciją ir interesų priešinimąsi. Lyginamasis faktorius yra tikroji kultūrų įvairovė.
3. daugiakultūriškumo doktrina numato lygiavertį įvairių grupių indėlį kuriant ekonominį visuminį produktą arba bent jau sąžiningą norą tai padaryti. Jei kurioje nors visuomenės dalyje laikomasi nuomonės, kad „mes juos išlaikome“, tai yra tarsi tiksinti bomba. Ir tokia nuomone lengva manipuliuoti.
4. viena didžiausių rizikų daugiakultūriškumo srityje visuomenėje yra kultūrų apribojimas tiek geografiniu požiūriu, pavyzdžiui, imigrantų apsigyvenimas anklavuose didžiuosiuose

Europos miestuose, tiek vietos jų kalbai, žiniasklaidai ir švietimui stoka. Žinoma, tokių situacijų sprendimui reikia ir pastangų, ir išlaidų ir laiko.

5. susitarimas dėl žmogaus teisių visumos, privalomas visiems visuomenės nariams. Tai yra opus klausimas, nes tradicinėse kultūrose yra labai skirtingų idėjų apie asmens vertę apskritai ir visų pirma teises, ir jų negalima greitai ir lengvai pakeisti. Tačiau jei visuomenėje nėra tvirto pasitikėjimo, kad žaidimo taisyklės visiems yra vienodos, tada joje nevaldys abipusis pasitikėjimas, o tai yra viena iš esminių sanglaudos sąlygų (Misāne, 2016).

Apibendrinant galima teigti, jog pati „multikultūralizmo“ sąvoka buvo žinoma nuo XX amžiaus keturiasdešimtųjų, tapo aktuali šeštajame dešimtmetyje, o vyraujanti šio reiškinio analizės dalis susijusi su 9-uoju dešimtmečiu - optimistiškais multikultūralizmo politikos dešimtmečiais, kai iš tikrųjų atrodė, kad ją galima įgyvendinti beveik bet kurioje multikultūrinėje visuomenėje. Globalizacijos procesai daro įtaką daugeliui kultūros lygių – net iki šiuolaikinio žmogaus tapatybės sunaikinimo ir atsiribojimo nuo savo kultūros. Pastarąjį dešimtmetį pagrindiniu neatitikimu tapo „kultūriniai“ prieštaravimai tarp musulmonų ir Vakarų civilizacijos atstovų, kuriuos daugiausia apsunkina terorizmo problemos paaštrėjimas. Vienoje valstybėje egzistuojantys kultūrų skirtumai neišnyksta, todėl svarbu su kitomis kultūromis elgtis pagarbiai, nes tai yra vienintelis būdas išvengti konfliktinių situacijų. Multikultūriškumas yra sudėtingas ir prieštarai vertinamas reiškinys. Viena vertus, tai užkerta kelią „civilizacijų susidūrimui“ sukuriant vieningas teisinės normas. Kita vertus, tai sukelia kvazacionalizmą, kuris griauja tautos pagrindus, naikina šimtmečių senumo pagrindus, papročius, tradicijas.

Apibendrinant galima teigti, jog mokslinėje literatūroje globalizacijos fenomenas vertinamas itin nevienareikšmiškai. Kaip ir kiekvienas socialinis procesas, globalizacija su savimi neša ne tik teigiamą, bet ir negatyvų pradą. Vieni autoriai teigia, jog globalizacija yra teigiamas reiškinys, jis atveria uždaras sienas ir suteikia galimybę visuomenėms ar valstybėms pasisemti iš kitų valstybių patirties ir perimti iš jų tai, kas geriausia. Kita dalis mokslininkų pabrėžia neigiamą globalizacijos įtaką, kuri, anot jų kelia nenuginčijamus pavojus ne tik gamtai, bet ir žmonių tradicinei kultūrai, jos įvairovei ir ypač kultūros dvasiniam komponentui.

Kalbant apie daugiakultūrinės visuomenės problemų sprendimo galimybes - jos yra įvairios ir gali kilti iš skirtingų ideologinių konstrukcijų, tačiau esminis klausimas išlieka visos kultūros ir atskirų kultūrų supratimo klausimas. Šiuolaikinei visuomenei reikalinga bendrų vertybių sistema, kuri vis dėlto neturėtų būti kuriama pakenkiant nacionalinių kultūrų vertybėms.

2. PEDAGOGŲ ETIŠKO ELGESIO PROBLEMATIKA PROFESINIŲ ETINIŲ STANDARTŲ ASPEKTU

Šioje darbo dalyje analizuosime etiško elgesio sampratą, taip pat pasiremdami įvairių autorių analizėmis. Visuomenė pripažįsta ir laiko kokybiška tokią veiklą, kuri atitinka visuomenės, t.y. bendruosius etinius principus. Bendroji etika siejama su visuomenės sąmone, todėl etiška yra tai, kas visuomenei tam tikru istoriniu laikotarpiu atrodo teisinga. Kadangi etiškas elgesys ypatingai svarbus profesinėje plotmėje, analizuosime jos pasireiškimą profesinių etinių standartų aspektu.

2.1. Profesinės etikos samprata ir esmė

Etika – daugialypis dalykas, kurią galime aptikti įvairiose gyvenimo srityse: visuomeniniuose, asmeniniuose ir profesiniuose santykiuose. Anot Kerafo (2001), (cit iš Suryaningrum, Hastuti, 2013), etika yra padalinta į bendrąją etiką ir specialiąją etiką. Asmeninė etika – konkretaus asmens tobulėjimas, dorovė, asmeninių bruožų raiška. Specialioji etika dar skirstoma į tris grupes: individualioji (asmeninė) etika, aplinkos etika ir socialinė etika. Socialinė etika kalba apie žmonių, kaip tarpusavyje sąveikaujančių būtybių, pareigas ir teises, požiūrį ir elgesio modelius. Etika susijusi su individualiais žmonių tarpusavio santykiais ir socialine sąveika. Socialinė etika yra susijusi su profesine etika. Profesinė etika – susieta su kiekvienos srities darbuotojo (bankininko, medikų, policininkų ir kt.) elgesiu. Skirtumai kurie yra tarp įvairių profesijų, suteikia profesinei etikai specifiškumą, nes kiekvienoje profesijoje skiriasi žinios, sugebėjimai, atitinkami įgūdžiai. Profesinė etika prasideda nuo tada kai pasirenkame profesiją, o ją suvokiame kaip dorovės normų taikymą visuomeniniuose santykiuose. Dėmesys profesinei etikai kelia reikalavimus savo profesijai, o tai šiuo atveju yra susiję su kompetencija ir moraliniu atsidavimu (atsakomybė, rimtumas, drausmė ir moralinis vientisumas). Larkin (1990; cit iš Suryaningrum, Hastuti, 2013) teigia, kad sugebėjimas nustatyti etinį ir neetišką elgesį yra naudingas visose profesijose, įskaitant ir pedagogus.

Etikos objektas – moralė arba dorovė. Šiuo metu etiką galima paminėti daugiau nei viena etikos samprata. Aristotelio teigimu, tokios kaip įgimtos moralės neegzistuoja, jas žmogus įgyja socializacijos procese. O. N. Makiavelis teigia jog etika, tai padarinys. Jo teigimu apie veiksmus turi būti sprendžiama iš rezultatų, o ne iš asmens puoselėjamų vertybių, bei principų. O. N. Makiavelio pagrindinė mintis, tai kad žmogus elgiasi numatydamas galimus padarinius

(Vasiljevienė, 2001). Ward ir kt. (1993) etiką apibūdina kaip sudėtingą procesą, nustatantį, ką daryti tam tikrose situacijose.

Profesinė etika gali būti rinkodaros, vadybos, pedagogikos, medikų, gaisrininkų, valstybės tarnautojų etika. Tai etika, susijusi su profesija. Profesinėje etikoje svarbu pasirinktos profesijos elgesys: „Atskirų profesijų atstovų veiklos moralinis vertinimas yra visuomenės, o ne profesijos rūpestis. Jei visuomenė leidžia medicinai, verslui, reklamai ir kt. veikloms egzistuoti, vadinasi, jos yra moraliai priimtinos“ (Palidauskaitė, 2008).

Etika, retkarčiais dar vadinama moralės filosofija, turinti praktinį ir teorinį pobūdį, kuri nagrinėja, kaip žmogus turėtų valdyti save, kokiomis nuostatomis ar kitais doroviniais principais savo gyvenime turėtų vadovautis, pasirenkant vienokį ar kitokį elgsenos būdą visuomenėje ar kitoje aplinkoje (Sharp, 2006). Etika moka trijų dalykų: Kas yra gyvenimas? Ar žmogaus gyvenimas turi prasmę? Kas yra prasminga? Ką reiškia būti žmogumi? Koks yra vieno individo santykis su kitomis asmenybėmis ir gamta (Misevičius, 2003).

Profesines organizacijas veikiant išoriniams veiksniams, natūraliai daromas poveikis ir profesinės organizacijos elgsenai, santykiams, elgesio normoms. Esant šiems veiksniams siekiama, kad vertybinių orientacijų sistema bei jos sritys (estetinė, religinė, politinė, ekonominė, teorinė) atitiktų profesinės organizacijos tikslus, struktūrą ir poreikius.

Tinkamai atsižvelgiant į etikos politiką ir įsteigus etikos praktikas profesinėse organizacijose, labiau būtų išvengiama įvairių konfliktų (vidinių ir išorinių), kurie kyla etinių vertybių ir elgesio normų neatitikimo išorės sričių vertybinėms orientacijoms.

Gyvenime mūsų elgesį valdo skirtingos sistemos. Žodis „norm“ yra kilęs iš lotynų kalbos „norma“ – kriterijus (Robinson, 2008). Normos mums diktuoja, ką turime „daryti“ ar „neturime“ daryti. Profesinės etikos elgesį reguliuojančios „norm“ sistemos:

1. Individuali moralė. Nurodomos individualios konkretaus asmens vertybės ir tai, kas, jų manymu yra teisinga. Individualiai moralei turi įtakos tai, kaip žmogus buvo užaugintas, išauklėtas. Tai yra asmenybės vertybių sistema.
2. Teigiama moralė. Šiame normų rinkinyje atsispindi tai, kas tam tikroje visuomenės dalyje laikoma „teisinga“. Sankcija už pozityvios moralės nepaisymą yra socialinė sankcija.
3. Teisė (teisinės normos). Įstatymai gina visuomenę ir užkerta kelią anarchijai, reguliuodami elgesį. Nustatomas moralinio elgesio taisyklės, pagal kurias vertinamas elgesys.
4. Profesinė etika. Profesionalai yra grupė žmonių, kurie užsidirba pragyvenimui dirbdami bendrą veiklą, ir tai reguliuoja patys (Harris, 2009).

Profesinės etikos tipai:

1. Meta etika: (etikos principo kilmė). Jame nagrinėjama etinių principų, reglamentuojančių teisingo ir neteisingo elgesio specifikaciją, kilmė. Pagrindinis šios kategorijos diskusijų klausimas yra tas, ar etikos principai yra amžinosios tiesos, kurios išsivystė iš dvasinio pasaulio ar tiesiog žmonių sukurto.

2. Aprašomoji etika: (moraliniai įsitikinimai). Tai reiškia žmonių moralinių įsitikinimų tyrimą. Tai yra empirinio tyrimo sritis, ką žmonės ar visuomenės mano, kad teisinga ar neteisinga.

3. Norminė etika: (moralinis elgesys). Tai rūpi nustatyti moralinio elgesio taisykles, pagal kurias vertinamas elgesys.

Remiantis Wahyudin (2003), normatyvinė etika yra padalinta į du aspektus: moralinę atskaitomybę ir normatyvinę etiką. Moralinė atskaitomybė apima etinį apreiškimą, etikos taisykles ir reliatyvizmą. Norminė laimės etika apima egoizmą, savęs tobulėjimą ir utilitarizmą. Husada (1996) mini, kad yra bent keturios priežastys, kodėl svarbu mokytis etikos. Pirmą, žmogus, renkantis įvairius sprendimus, su kuriais susiduriama gyvenime, vadovaujasi etika. Antra, etika yra elgesio modelis, paremtas susitarimu, kad būtų galima pasiekti harmoningo gyvenimo vertybes. Trečia, žmogaus gyvenimo dinamika lėmė moralinių vertybių pokyčius, kuriuos reikia išanalizuoti ir peržiūrėti. Ketvirta, skatinantys etinius moralės instinktus ir įkvepiančius žmones ieškoti, rasti ir pritaikyti pagrindines gyvenimo vertybes.

Profesinė etika yra tos vertybės ir principai, kurie supažindinami su profesionalia organizacija. Kiekvienam individui griežtai taikomi principai ir taisyklės, jie neturi kito pasirinkimo. Be to, tai labai svarbu profesinėje aplinkoje, nes tai sustiprina drausmę ir padeda išlaikyti gerumą profesinėje aplinkoje: konfidencialumas, sąžiningumas, skaidrumas ir mokėjimas. Profesinė etika skatina būti atsakingiems ir sąžiningiems. Profesinės etikos bruožai: atvirumas, skaidrumas, privatumas, nešališkas, praktiškas ir neobjektyvus, ištikimas, bendradarbiaujantis, objektyvus (Fisher, 2006).

Profesinė etika, įsitvirtinusi dalykinėje etikoje, kaip nauja vadybos technologijų išraiška, kuri sukuria mechanizmą. Šis sukurtas mechanizmas skatina darbuotojus elgtis garbingai, atsakingai ir sąžiningai. To esmė tai, kad darbuotojai neprarastų profesinės garbės ir kad nekiltų grėsmė netekti savo profesijos ar veiklos (Vasiljevienė, 2006). Įvairių profesijų žmonės, kurie pristatinėdami savo veiklos ar profesijos bruožus, savybes, profesines žinias ar įgūdžius, kurie išskiria iš kitų profesijų, bet tuo pačiu ir įtvirtina tam tikrus etikos standartus, bei vertybes, kurios įpareigoja elgtis atsakingai, sąžiningai, kompetentingai visų suinteresuotųjų atžvilgiu (Jakienė, 2011).

Plačiaja prasme profesinę etiką, kaip ir etiką, sunku įsprausti į rėmus, kuriuose yra baigtinės taisyklės, principai ir normos. Todėl, kad jos samprata nuolat norminama, reguliuojama, nes visa tai priklauso nuo daugelio dalykų: laiko, vietos, ekonominių, kultūrinių, politinių, socialinių reiškinių; nuo įmonių, įstaigų ar organizacijų vidaus ir išorės specifinių sąlygų; pagaliau nuo besikeičiančios aplinkos sąlygų ir pan. Dar priklauso ir nuo kitų reiškinių - tarp išorinės aplinkos ir organizacijos sistemos – besikuriančiomis jėgomis, prie kurių prisideda dar ir visų suinteresuotųjų poreikiai (Rohr, 2002).

Kiekvienoje profesijoje ar veikloje yra nusistovėjusių normų ir taisyklių visuma, kurių privaloma laikytis savo profesijoje ar veikloje. S. Banks (2004) tai tvirtina sakydama, kad profesinė etika yra visuma atitinkamų normų, taisyklių ir standartų, kuriais turi vadovautis ir jų laikytis atitinkamos profesijos grupės. Praktinėje veikloje kyla etinės problemos ir klausymai. Taip pat S. Banks (2004) teigia, kad profesinė etika siekiama išlaikyti patikimus ir gerus santykius su klientais. Atitinkama profesija ar veikla – vis pildoma taisyklėmis ar nuostatomis apie elgesio principus, kurie stiprina pasitikėjimą ir santykius su klientu ir atsakomybę jiems.

Profesinė etika – tai, atskira etikos rūšis, kurioje nustatytų taisyklių ir normų turi laikytis profesijų atstovai. Profesinės etikos apimtis apsiriboja ties tos profesijos darbuotojų elgesiu, bet ne profesijos veikla (Palidauskaitė, 2003). S. Banks (2004) teigimu, principai konkrečioje profesijoje įsisąmoninti profesinės veiklos etiniai reikalavimai, pasireiškia profesine sąžine, pareigos jausmu, atsakomybe, garbe. Šie pagrindiniai reikalavimai apibūdina specialisto moralinį santykį su pačia profesija ir jos specifika. Išsiugdęs šiuos reikalavimus (pareigos jausmą, sąžinę, atsakomybę), atitinkamos srities specialistas savo veiklą gali traktuoti kaip savo gebėjimų saviraiškos sritį.

Apibendrinant galime sakyti, kad profesinė etika reiškia nusistovėjusių taisyklių ir nuostatų visumą. Principai konkrečioje profesijoje įsisąmoninti profesinės veiklos etiniai reikalavimai, pasireiškia profesine sąžine, pareigos jausmu, atsakomybe, garbe. Profesinė etika padeda spręsti etinius ginčus, klausimus, kurie kyla profesinėje veikloje.

2.2. Pedagoginės profesinės etikos dilemos aukštųjų mokyklų pedagogų veikloje

Pedagoginės profesinės etikos elementai atsirado kartu su pedagoginės veiklos, kaip ypatingos socialinės funkcijos, atsiradimu.

Senovės visuomenės filosofai savo darbuose išreiškė tam tikrus samprotavimus pedagoginės etikos klausimais, bet tik Quintilianas pirmiausia kėlė pedagoginius klausimus profesiniame lygmenyje - jo rekomendacijose buvo pedagoginės patirties apibendrinimas,

prievartos nenaudojimas, apeliuojama į sveiko proto interesus ir domėjimąsi mokymosi procesu ir jo rezultatais.

Viduramžiais visuomenė nesidomėjo pedagoginės etikos klausimais dėl religijos dominavimo švietimo klausimais. Renesanso laikais šie klausimai įgavo naują raidą - Montenis kalbėjo apie tai, jog reikia atkreipti dėmesį į asmenines pedagogo savybes, atsižvelgti į „protinius besimokančiojo polinkius“ ir nereikalauti, kad studentas neginčijamai sutiktų su pedagogo idėjomis. Comenius pabrėžė geranorišką mokytojo požiūrį į besimokančius asmenis, buvo kritikuojamas formalus ir ryškus mokytojo pareigų atlikimas. Locke'as ypatingą dėmesį skyrė moraliniams pedagogo ir besimokančiojo santykiams, pasisakydamas prieš prievartą ir bausmes. Jis laikė reikšmingu paties mokytojo elgesio pavyzdį.

Prancūzijos Švietimo epochos atstovai suformulavo reikalavimus doroviniam mokytojo įvaizdžiui ir siūlė savo etines koncepcijas, varomąja visuomenės pažangos jėga laikydami švietimą, mokslą ir protą. Ruso laikėsi nuomonės, kad mokytojas negali turėti žmogiškųjų ydų ir turi būti moraliai pranašesnis už visuomenę. Pestalozzi manė, kad tikras pedagogas turėtų sugebėti pastebėti ir ugdyti bet kurio ugdytinio teigiamas asmenines savybes, skleidė darbo ir dorinio ugdymo idėjas. Vokiečių pedagogai, tokie kaip Disterwegas, konkrečiau apibrėžė reikalavimus pedagogui ir kritikavo nuo visuomenės izoliuotą švietimą. Visų pirma, Disterwegas suformulavo aiškius reikalavimus pedagogui (puikus dalyko įvaldymas, meilė profesijai ir vaikams, linksmumas, optimizmas, savęs tobulinimas ir kt.). (Vongalis-Macrow, 2007).

Svarbiausia edukacinio darbo sėkmės sąlyga yra pedagogo profesinė kultūra. Profesinė pedagogo kultūra yra sudėtingas, sudėtingas jo asmenybės komponentas, jungiantis socialines, profesines ir grynai asmenines savybes. Viena iš svarbių mokytojo kultūros komponentų yra profesinė pedagogo etika, arba deontologija, lemianti norminę moralinę poziciją, kuria mokytojai turi vadovautis bendraudami su mokiniais, jų tėvais ir kolegomis. Atsiradus pedagoginei veiklai, kaip ypatingai socialinei funkcijai, atsirado pedagoginės etikos elementai. Šiame procese mokytojui suteikiamas ypatingas vaidmuo.

Žinoma, net geriausias mokytojas yra gyvas žmogus, ir jis gali klysti, tačiau iš bet kurios situacijos jis randa tikrai žmogišką išeitį, elgiasi nesavanaudiškai, sąžiningai ir geranoriškai, niekada neparodydamas utilitarinio išskaičiavimo, arogancijos ir keršto.. Tikras pedagogas, nesvarbu, kaip tai skamba, moko gero ir tai daro žodžiu ir asmeniniu pavyzdžiu.

Pedagoginė etika yra neatsiejama etikos dalis, atspindinti moralės veikimo specifiką holistinio pedagoginio proceso sąlygomis, mokslą apie įvairius mokytojo veiklos moralinius aspektus. Pedagoginė etika yra savarankiškas etikos mokslo skyrius ir tiria pedagoginės moralės bruožus, išsiaiškina bendrųjų moralės principų diegimo pedagoginio darbo srityje specifiką,

atskleidžia jo funkcijas, principų turinio ir etinių kategorijų turinio specifiką. Taip pat pedagoginė etika tiria pedagogo moralinės veiklos pobūdį ir moralinius santykius profesinėje aplinkoje, kuriami pedagoginio etiketo pagrindai - konkrečių bendravimo taisyklių, sukurtų pedagogo aplinkoje, rinkinys.

Šiuolaikiniame pasaulyje pedagoginė etika vis dėlto atsižvelgia į pagrindinių pedagoginės moralės ir moralinių vertybių kategorijų esmę. Moralines vertybes galima vadinti idėjų apie gerį ir blogį, teisingumą ir garbę sistema, kuri yra savotiškas gyvenimo reiškinių prigimties, žmonių moralinių orumų ir veiksmų vertinimas ir pan. Pedagoginei veiklai yra taikomos visos pagrindinės moralinės sąvokos, tačiau atskiros sąvokos atspindi tokius pedagoginių pažiūrų, veiklos ir santykių bruožus, kurie išskiria pedagoginę etiką į gana savarankišką etikos skyrių. Tarp šių kategorijų yra profesinė pedagoginė pareiga, pedagoginis teisingumas, pedagoginė garbė ir pedagoginis autoritetas.

Šiuo metu teisingumas paprastai apibūdina žmonių orumo ir jų viešo pripažinimo, teisių ir pareigų atitikimą. Pedagoginis teisingumas turi specifinių bruožų, atspindinčių tam tikrą pedagogo objektyvumą, jo moralinio auklėjimo (gerumo, sąžiningumo, žmogiškumo) lygį, pasireiškiantį jo vertinimais apie studentų veiksmus, jų požiūrį į mokymąsi, socialiai naudingą veiklą ir kt. Teisingumas yra moralinė pedagogo kokybė ir jo poveikio studentams priemonių įvertinimas. Pedagoginio teisingumo specifika slypi tame, kad veiksmą vertina ir reaguoja į jį mokytojas ir mokiniai, turintys skirtingą moralinę brandą; kadangi objektyvumo mato apibrėžimas labiau priklauso nuo mokytojo; faktas, kad šalys dėl nelygios savigynos išgyvena bendrą moralinį vertinimą; galiausiai, kad mokytojo programiškai reikalinga programa gali būti neįgyvendinta studentų. Pedagoginis teisingumas yra savotiškas pedagogo objektyvumo, jo moralinio išsilavinimo lygio matas.

Profesinė garbė pedagogikoje yra sąvoka, išreiškianti ne tik pedagogo supratimą apie jo svarbą, bet ir visuomenės pripažinimą, visuomenės pagarbą jo moraliniams nuopelnams ir savybėms. Aiškiai pabrėžiamas individualios garbės ir asmeninio orumo suvokimas pedagogo profesijoje. Jei mokytojas savo elgesiu ir tarpasmeniniais santykiais pažeidžia visuomenės reikalavimus mokytojo idealui, tada jis demonstruoja profesinės garbės ir orumo nepaisymą. Mokytojo garbė yra viešas realių profesinių nuopelnų įvertinimas, pasireiškiantis atliekant profesinę pareigą.

Galiausiai pedagogo pedagoginis autoritetas yra jo moralinis statusas studentų ir kolegų kolektyve, tai savotiška disciplinos forma, kurios pagalba autoritetingas ir gerbiamas pedagogas reguliuoja studentų elgesį, daro įtaką jų įsitikinimams. Autoriteto lygį lemia žinių gylis, erudicija, įgūdžiai, požiūris į darbą ir kt. (Lorenzova, 2017).

Kalbant apie pedagoginę etiką, negalima nepaminti tokios sąvokos kaip pedagoginis taktas. Šiandien pedagoginis taktas yra pedagoginės moralės diegimo pedagogo veikloje forma, kurioje mintis ir veiksmas sutampa. Pedagoginis taktas yra proporcingumo jausmas pedagogo elgesyje ir veiksmuose, apimantis žmogiškumą, pagarbą studento orumui, teisingumą, išsvermę ir savikontrolę santykiuose su studentais ir kolegomis. Pedagoginis taktas yra viena iš pedagoginės etikos įgyvendinimo formų.

Šiuolaikinio ugdymo sistemoje mokytojas pirmiausia turėtų parodyti profesinę etiką ir savikontrolę. Svarbus veiksnys užtikrinant autoritetą komandoje ir tarp studentų, mokytojas turi būti savo srities profesionalas (Lorenzova, 2017).

Šiandien visame pasaulyje suskaičiuojama per septyniolika tūkstančių aukštojo mokslo įstaigų šimtas aštuoniasdešimt keturiose Pasaulio šalyse bei teritorijose (Gürüz, 2008). Šiuolaikiniame pasaulyje intensyviai plėtojami tarpvalstybiniai švietimo kontaktai, daugėja jaunimo, norinčio įgyti išsilavinimą už savo šalies ribų. Tarptautinis šiuolaikinio švietimo pobūdis išreiškiamas studentų akademinio mobilumo augimu, užsienio studentų skaičiaus augimu pasaulyje. Studentai atvyksta iš viso pasaulio, iš skirtingų klimato zonų, yra visiškai skirtingų kultūrų, tradicijų, elgesio normų ir vertybių atstovai. Be to, kiekvienas iš jų turi individualias psichologines savybes. Šios problemos sprendimas yra kultūriniai mainai ir sąveika. Tam reikia geranoriškumo ir atvirumo iš abiejų pusių. XXI amžiuje šiuolaikinio globaliojo pasaulio sąlygomis aukštojo mokslo internacionalizacija tampa pasauline tendencija..

Didėjantis daugelio šiuolaikinio pasaulio viešojo gyvenimo sričių internacionalizacijos mastas nulemia glaudų šalių ir tautų kontaktą, tarpusavio įtaką ir sąveiką. Plėsti ryšius tarp skirtingų tautybių, rasių ir tikėjimų žmonių sudaro palankias sąlygas vaisingam bendradarbiavimui, tačiau kartu sukuria naujų problemų, taip pat ir švietimo srityje. Visuotinės švietimo erdvės formavimasis lemia universitetų ir kitų aukštojo mokslo institucijų internacionalizaciją ir jų siūlomas švietimo programas. UNESCO duomenimis, didėja bakalauro ir magistro studijų studentų tarptautinis mobilumas. Dabar toks rodiklis kaip užsienio studentų skaičius universitete turi didelę reikšmę reitinguojant universitetus ir nustatant jų konkurencingumą.

Į universitetus priimami studentai atstovauja skirtingoms rasėms, etninėms grupėms, lyčiai, socialinei ir ekonominei būklei ir pan. Įvairi studentų grupė apima įvairius poreikius, vertybes, normas ir įsitikinimus. Ši įvairovė daro įtaką studentų profesionalų ir apskritai dėstytojų darbui, nes jie kasdien bendrauja ir dirba su šia įvairialype populiacija (Lotman, 2006).

Mokymo praktika visada buvo grindžiama etikos klausimais, tačiau dažniausiai tai buvo suprantama kaip elgesio nuostatos studentams, tėvams ir kolegoms. Taigi profesinė etika

suprantama kaip moralinių imperatyvų rinkinys - taisyklių ir principų, reglamentuojančių pedagogų veiksmus, rinkinys, pradedant aprangos kodais ir baigiant studentų pasitikėjimo stiprinimo būdais bei būdais, kaip savo praktikoje įgyvendinti pagrindines profesinės praktikos vertybes, tokias kaip sąžiningumas, pagarba ir atsakomybė (Kostogriz, 2009).

Įsivaizduokite save daugiakultūroje klasėje - kai kurie iš jūsų mokinių gali turėti panašų kultūrinį ir socialinį išsilavinimą kaip jūs, bet kiti turi radikaliai skirtingą pagrindą. Idealiu atveju etiškas pedagogas turėtų gerbti visus mokinius ir jų poreikius ir reaguoti į juos. Jis turėtų priimti jų kultūras ir religijas, žinias, daugialypę tapatybę ir kalbas. Tačiau tai yra gana sunku, netgi neįmanoma. Galima sukurti tam tikras erdves skirtumams, tačiau ne visada ir ne visiems. Egzistuoja daug apribojimų, lemiančių mokytojų galimybės reaguoti į tarpkultūrinius skirtumus klasėje. Šie apribojimai, nesvarbu, ar tai būtų ugdymo programa, vertinimas, pedagoginiai, asmeniniai, ideologiniai ar kultūriniai-kalbiniai, neišvengiamai lemia tam tikrą atskirtį, dominavimą, klaidingą pripažinimą ar kitokią kultūrinio, kalbinio ir epistemologinio „smurto“ formas. Taigi atsižvelgiant į mokytojų darbo kontekstą, elgesio kodeksą kaip abstrakčią principų rinkinį ir tinkamo elgesio receptą yra labai problematiška, nes šis kodeksas neišsprendžia pedagoginių dilemų ir neteisrybių švietimo srityje. (Kostogriz, 2009).

Aukščiau buvo kalbėta apie „visuotinio svetingumo“ teoriją. Jei švietimas turi būti svetingas Kitokiam, jis turėtų būti atviras tapatybių, žinių, kalbų ir prasmų, kurias jis (Kitoks) atsineša su savimi, įvairovei. Svetingas švietimas yra tas, kuris skirtas ugdymui daugiakultūroje aplinkoje.

Atkreipiant dėmesį į tarpininkaujantį kultūros vaidmenį mokantis, socialiniai ir kultūriniai kalbos aspektai reikalauja „begalinio svetingumo“ studentų kultūriniais ištekliams. Kyla klausimas, kaip realizuoti šį begalinį svetingumą tam tikrame (politiniame, kultūriniame, religiniame ir kt.) kontekste? Tikriausiai būtent šią akimirką derėtų atskirti pedagoginę praktiką (mokyti Kitokį) ir etiką (gebėjimą reaguoti į Kitokį) (Kostogriz, 2009).

Grįžtant prie profesinės etikos klausimo, esmine problema šioje situacijoje galima įvardinti tai, jog būtina mokėti/sugebėti nukreipti dėmesį nuo ideologiškai apgalvotų bendravimo su besimokančiais Kitokiais būdų ir remtis etiško elgesio viršenybe kaip atsakomybe už savo gerovę, savo ateitį ir, savo ruožtu, už būsimą daugiakultūrę visuomenę, kurioje mes gyvename.

Daugiakultūrės ir daugiakalbės visuomenės pedagogams iššūkiu yra tai, kaip mokyti etiškai. Įsitraukti į pedagoginį dialogą reiškia įsiklausyti ir būti atviriems Kitam, pasinerti į diskursyvią erdvę, kurioje tiek mokytojai, tiek mokiniai tampa atsakingi, susidūrę su kitokiškumu. Taigi Kitas yra mūsų kasdienės patirties šaltinis, ir mes žinome apie savo, kaip pedagogo, atsakomybę, tik atverdami save kitam, per Kitą ir pasitelkdami Kitą.

Taigi etikos klausimas ugdyme tampa multikultūrinės pedagogikos problema - praktika, leidžiančia atsiliesti į kito kvietimą pripažįstant jos kitoniškumą. Ši pedagoginė praktika yra susijusi su multikultūrinės kultūros, kaip mokymosi ir prasmės suvokimo tarp kultūrų, potencialo pripažinimu (Kostogriz, 2009).

Aptariamą temą norėtusi paanalizuoti remiantis keliais realiais pavyzdžiais, identifikuotais X aukštojo mokslo įstaigoje¹. Dėstytojas X, studentams skaitantis paskaitas tarpkultūrinių kompetencijų tema, paskaitos metu replikavo, jog trečiųjų šalių žmonės (dėstytojas, replikuodamas, turėjo mintyje studentus iš trečiųjų šalių, studijuojančius universitete), turi specifinį kvapą, anot dėstytojo – „smirda“. Galima teigti, jog tai iš tikrųjų tiesa. Galbūt dėl rasės ypatumų, ar dėl kažkokių kitokių priežasčių, tačiau tai jau būtų galima vertinti kaip profesinių etinių standartų apskritai, ne tik vertinant per multikultūriškumo prizmę, pažeidimą.

Kitu paminėtinu atveju studentė X, studijuojanti su kalbomis susijusiose studijose, per paskaitas bei atsiskaitomuosius darbus buvo žeminama ir ignoruojama dėstytojos, kitų studentų akivaizdoje. Minima studentė yra ne lietuvė, tačiau neblogai kalba lietuviškai. Minima dėstytoja studentei sudarinėjo kliūtis atlikti atsiskaitomuosius darbus, teigdama, jog ji negali tinkamai jų atlikti, nes negali suprasti, kai ji (dėstytoja), paskaitų metu aiškina lietuviškai arba angliškai. Minima studentė turi anglų kalbos baigimo diplomą savo šalyje, taip pat Klaipėdos universitete dėsto vakariniuose kalbų kursuose savo gimtąją kalbą (etikos sumetimais neminėsime, kokią). Taigi iš minėtos situacijos galima spręsti, jog minima dėstytoja ignoruoja studentę dėl to, jog ji yra kitos tautybės bei kitos kultūros – tai pagrindinis akcentas. Vertinant situaciją iš mūsų analizuojamos temos pozicijų galima teigti, jog visada egzistuoja tarp žmonių tam tikri skirtumai, galima nemėgti žmogaus, jausti jam visokeriopą antipatiją, gali nesutapti žmonių biolaukai, tačiau jei tu esi dėstytojas – tau egzistuoja profesinės etikos standartai, kurių tu privalai laikytis, peržengdamas savo žmogiškuosius principus.

2.3. Tarpkultūrinės kompetencijos kaip pedagogo profesinės etikos dalies svarba

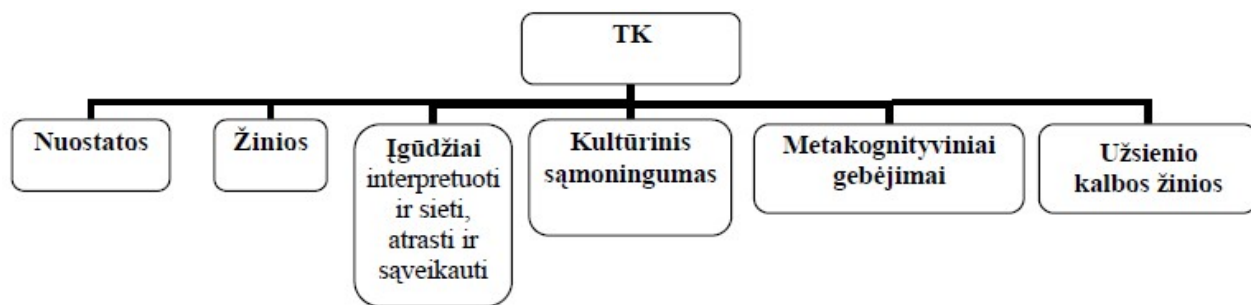
Pateikti vieną apibendrintą tarpkultūrinės kompetencijos apibrėžimą labai sudėtinga, kadangi atskiri autoriai ją apibrėžia labai skirtingai, tuo pačiu pateikdami ir skirtingus jos modelius. Mokslininkai skiria tris (Martin, 1986), keturis (Byram, 1997) ar net penkis (Fantini, 2000) tarpkultūrinės kompetencijos komponentus, tarp kurių svarbiausiais reikėtų išskirti nuostatas, žinias, įgūdžius, kultūrinį sąmoningumą ir užsienio kalbos įgūdžius (Norvilienė,

¹ Dėl profesinės etikos sumetimų minimų asmenų pavardžių neminime

Zuzevičiūtė, 2011). Anot Geistmann (2002), pagrindiniai tarpkultūrinės kompetencijos komponentai yra žinios ir emocijos. Jiaquan (2009, cituojama iš Norvilienė, Zuzevičiūtė, 2011) tarpkultūrinę kompetenciją apibrėžia kaip gebėjimą bendrauti su žmonėmis iš kitų kultūrinių sluoksnių, kuris apima tris aspektus: kultūrinio sąmoningumo formavimas (apimant visapusišką savo kultūros suvokimą ir požiūrį į kitas kultūras), kultūrinių žinių suvokimas, tarpkultūrinio bendravimo įgūdžių ugdymas ir gebėjimas juos efektyviai panaudoti tarpkultūrinėse situacijose. Tarpkultūrinė kompetencija pasak Byram (2004) – tai gebėjimas efektyviai ir priimtinu būdu integruotis į skirtingos kultūrinės kilmės individų grupę.

Apibendrinant įvairius pristatytus modelius, galima teigti, kad visuose modeliuose yra išskiriami trys lygmenys: *pažinimo* (žinios apie savo ir kitas kultūras, kultūrinius skirtumus, panašumus, kultūrinės normas, įsitikinimus, vertybes ir kt.); *emocinis* (savybės, požiūriai, nuostatos, emocijos, jausmai ir kt.); *elgesio* (žinios, gebėjimai, nuostatos, kultūrinės patirties pritaikymas). Kiekvieną modelio lygmenį sudaro tam tikri struktūriniai komponentai (Norvilienė, 2014).

Susistemindamos minėtų autorių idėjas Mažeikienė ir Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007) pateikia adaptuotą tarpkultūrinės kompetencijos modelį (1 pav.).

1 pav. Tarpkultūrinės kompetencijos modelis

Šaltinis: Mažeikienė, Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007)

Anot Paužienės (2010, cit. iš Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo/si metodologija, 2013), tarpkultūrinė kompetencija - gebėjimas, atpažinti kitų kultūrų aspektais išplėstas elgesio ribas, skirtumus ir bendrumus tarp kultūrų bei tai panaudoti sėkmingai interakcijai / sąveikai tarpkultūrinių susikirtimų situacijose.

Sakalauskaitė (2007, cit. iš Tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo/si metodologija, 2010) pagrindinėmis tarpkultūrinės kompetencijos dalimis įvardija gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti; į tikslą orientuotą veiklą; laikyseną; specifines žinias; refleksiją; dalykiškumą ir užsienio kalbos įgūdžius.

Apibendrinus mokslinėje literatūroje pateiktus tarpkultūrinės kompetencijos aiškinimus galima išskirti, jog tarpkultūrinė kompetencija apibrėžiama per tris dimensijas: kognityvinę, emocinę ir elgesio dimensijas (3 lentelė):

3 lentelė

Tarpkultūrinės kompetencijos dimensijos

Kognityvinė dimensija	Emocinė dimensija	Elgesio/bihevioristinė dimensija
Žinios apie kultūrinės normas, vertybes, elgesį ir skirtumus.	Lankstumas prisitaikant prie naujų situacijų. Atvirumas susidūrus su naujomis vertybėmis.	Kritinio mąstymo gebėjimai, išradingumas, kūrybiškumas, problemų sprendimo įgūdžiai ir kultūriškai tinkami žmogiškieji įgūdžiai.

Šaltinis: Mažeikienė, Virgailaitė-Mečkauskaitė (2007)

Tarpkultūrinės kompetencijos samprata gali būti aiškinama ir kaip prielaida sėkmingam kasdieniam žmonių bendravimui ir kaip prielaida sėkmingam skirtingų kultūrų atstovų, kurie kalba skirtingomis kalbomis, gyvena skirtinguose kultūrinuose kontekstuose, bendravimui (Baumer, 2002).

Galima teigti, kad tarpkultūrinės kompetencijos siejasi su visų formų individo elgsena, įgalinančią asmenį efektyviai ir konstruktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, sąveikaujant su kitais asmenimis ar žmonių grupėmis. Tarpkultūrinės kompetencijos sudėtis (European Commission, 2004):

1. Skirtingose kultūrose taikomų elgesio taisyklių suformavimo ir kaitos žinios;
2. Žinios apie Europos Bendrijos daugiakultūriškumą;
3. Gebėjimas konstruktyviai komunikuoti skirtingose socialinėse situacijose (tolerancija kitų šalių pasaulėžiūrai, asmeninės ir kolektyvinės atsakomybės supratimas);
4. Gebėjimas išsaukti pasitikėjimą ir empatiją kitiems žmonėms;
5. Gebėjimas veikti konstruktyviai asmeniško negatyvumo momentais (pykčio valdymas);
6. Gebėjimas atskirti asmeninius ir profesinius reikalus, neperkeliant darbinių konfliktų į privačią sferą;
7. Kitų kultūrų, tapatybių supratimas, bendraujant su Europos ir kitomis pasaulio kultūromis;
8. Gebėjimas suprasti skirtingų kultūrų požiūrius ir dalintis savo požiūriais su kitais.

Tarpkultūrinė kompetencija nėra nei būseną, nei mokymosi rezultatas. Kitų kalbų mokėjimas ar žinios apie kitas kultūras nepadaro asmens tarpkultūriškai kompetentingu. Tarpkultūrinės kompetencijos įgijimas reiškia nuolatinį dinamišką procesą, vykstantį motyvacijos plotmėje (požiūriai ir nuostatos), veiklos ir refleksijos kompetencijoje (vidinė

interakcija) bei išoriniame tarpkultūrinės kompetencijos poveikyje (konstruktyvi interakcija) (Paužienė, 2010).

Taigi, galima teigti, jog tarpkultūrinė kompetencija – tai tam tikrų komponentų rinkinys, kurį sudaro nuostatos ir asmeninės savybės, žinios, įgūdžiai, kultūrinis sąmoningumas. Tai veikia pažintinius, emocinius ir elgsenos procesus ir leidžia efektyviai veikti tarpkultūrinėse situacijose. Tarpkultūrinė kompetencija neišskiriama kaip atskira kompetencija. Ji akcentuojama kaip gebėjimas visas būtinas specialistui kompetencijas pritaikyti kultūriškai įvairiuose veiklos kontekstuose.

Apibendrinant galima teigti, jog bendravimą universitete turėtų nulemti pedagoginė etika, mokslo etika. Čia vyrauja specifinės profesinės etikos rūšys, susijusios su universiteto fakultetų specialybėmis (pavyzdžiui, psichologo, žurnalisto etika). Dėstytojo ir studento santykiai nėra vien tik dalykiniai santykiai, kurie skiriasi jų socialiniu ir profesiniu statusu; tuo pat metu tai yra kolegų sąveika dėstant akademines disciplinas, tiriant veiklą, vykdant pedagoginę praktiką, universiteto bendruomenės santykiuose su visuomene. Be to, egzistuoja neformalus tarpasmeninis bendravimas tarp dėstytojų ir studentų, kuris daro įtaką jų dalykiniams santykiams.

3. PROFESINIŲ ETINIŲ STANDARTŲ IR MULTIKULTŪRIŠKUMO PASIREIŠKIMO AKADEMINĖJE VEIKLOJE TYRIMAS: LIETUVIŲ KALBOS IR KULTŪROS KURSŲ ATVEJIS

3.1. Situacijos analizė

Užsienio (ES ir ne ES) studentų skaičius Lietuvoje nuolatos auga. 2017 m., Eurostato duomenimis, jie sudarė (5 proc.) visų studentų, palyginti su ES vidurkiu (8,4 proc.), Estija (9 proc.) ir Latvija (8 proc.).

Vienas iš Lietuvos švietimo sistemos tikslų – aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimas, siekiant didinti aukštojo mokslo kokybę, aukštųjų mokyklų tarptautinį konkurencingumą ir talentų pritraukimą. Lietuva neturi aiškios užsienio studentų pritraukimo ir išlaikymo nacionalinės strategijos, bet švietimo, mokslo ir sporto ministras nuo 2011 metų tvirtina aukštojo mokslo tarptautiškumo skatinimo metinius prioritetus. 2017–2018 metų prioritetai susiję su aukštojo mokslo tarptautiškumo kokybės stiprinimu, siekiu pritraukti gabių užsienio studentų ir pažangius pokyčius studijų procese galinčių lemti dėstytojų (Trečiųjų šalių studentų, studijuojančių Lietuvoje, tyrimas, 2019).

Švietimo mainų paramos fondas nuo 2007 m. administruoja daugiau nei 50 įvairiausių programų, kurios aktualios tiek moksleiviams, tiek senjorams, tiek darželiams ar mokykloms, tiek aukštojo mokslo ar kitoms su švietimu susijusioms institucijoms. Viena iš 6 administruojamų Fondo Nacionalinių programų - Stipendijos užsienio valstybių piliečių dalinėms studijoms bei lietuvių kalbos ir kultūros kursams Lietuvos mokslo ir studijų institucijose (ŠMPF, 2020). Į Lietuvos valstybines stipendijas gali pretenduoti visų sričių studentai, dėstytojai ir užsienio šalių tyrėjai. Lietuvos valstybinių stipendijų programa skirta užsienio aukštojo mokslo ir mokslo institucijų pažengusiems studentams, dėstytojams ar tyrėjams, kad jie galėtų studijuoti Lietuvos Respublikos aukštosiose mokyklose.

Tarp siūlomų stipendijų tipų yra Lietuvių kalbos ir kultūros kursai. Pradžioje buvo organizuojami tik vasaros kursai, o nuo 2018 metų organizuojami ir žiemos kursai. Švietimo mainų paramos fondas siūlo Lietuvos valstybines stipendijas studentams, dėstytojams, tyrinėtojams ir lietuvių kilmės užsieniečiams iš visų užsienio šalių.

X aukštojo mokymo įstaigoje lietuvių kalbos ir kultūros kursai organizuojami jau 18 metų. Jeigu pirmųjų kursų dalyviais buvo 5 užsieniečiai, tai per 18 metų kursantų skaičius išaugo iki 70 (vasarą) ir apie 20 (žiemą). Norintys mokytis lietuvių kalbos atvyksta iš labai įvairių

pasaulio šalių. Tolimiausi taškai, iš kur atvyksta kursų dalyviai – Australija, Filipinai, Indonezija, Japonija, Indija, Kanada, JAV, Islandija. Šalių sąrašė – ir Lietuva: kartu su atvykstančiais dalyvauti kursuose užsieniečiais mokosi ir vietiniai žmonės – užsienio ir net vienas kitas Lietuvos pilietis. gausiausiai kursantai renkasi iš Rusijos, Ukrainos, Sakartvelo.

Teigiama, jog norinčiuosius mokytis lietuvių kalbos, anot pačių kursantų, skatina labai aukšta studijų kokybė, dėstytojų profesionalumas, mokymo lygių įvairovė, intensyvios ir įdomios pamokos bei tai, jog X aukštojo mokymo įstaigoje vykstančiuose kursuose jie jaučiasi kaip šeimoje. Ne paskutinėje vietoje yra ir organizatorių siūloma turtinga kultūrinė – pažintinė programa.

Maždaug ketvirtadalis kursantų būna pradedantieji, nors teigiama, jog sulaukiama ir laisvai, gražiai kalbančių lietuviškai užsieniečių. Tokių kursantų mokymo programos labai artimos lietuvių filologijos studijoms, todėl kursuose dirbantys dėstytojai turi turėti atitinkamą specializaciją ir atitinkamos patirties, būti pasirengę galimiems kultūriniais ar psichologiniams iššūkiams.

Skirtingo lygio grupėse su kursantais dirba lituanistai bei administratoriai, mentoriai, kultūros paskaitų dėstytojai ir renginių vedėjai (KU vėl sulauks būrio lietuviškai norinčių kalbėti užsieniečių, 2019).

Kadangi, kaip minėta, kursuose dalyvauja kursantai iš labai įvairių pasaulio šalių, priklausančių skirtingoms religijoms, papročiams, turintys skirtingas individualias savybes, išsilavinimą, auklėjimą, dėstytojai ir kitas personalas turi atsižvelgti į visą tai. Nepakanka tik išdėstyti šiems studentams mokomąją medžiagą. Tokių kursų metu vyksta įvairūs renginiai, bendravimas po pamokų, kultūriniai renginiai, išvykos (vykstama ne tik į trumpalaikes keliones, tokias kaip Neringa, Palanga, ekskursija po Klaipėdą), bet ir kelių dienų išvykas po Didžiąją Lietuvą su nakvyne, aplankant esamas ir buvusias sostines (Kaunas, Vilnius, Trakai, Kernavė), kada susiduriama su įvairiomis situacijomis, tiek tarpusavio bendravime, tiek situacijos, liečiančios politines bei kultūrinės problemas. Nuo dėstytojų ir kito kursų personalo darbo, kultūros, profesinės etikos priklauso kursų sėkmė - tai, kad kursantai iš įvairių pasaulio šalių draugauja (tam nesutrukdo religiniai skirtingumai ar politinė įtampa), kad kursantai atvyksta vėl ir vėl. Kad jau yra kursantų, kurie savo šalyse atstovauja Lietuvai.

Bendravimas, profesinė etika, kultūra ir taktiškumas prasideda tada, kai potencialūs kursantai pateikia paraiškas. Jau tuomet kursų vadovas bei būsimi dėstytojai analizuoja potencialių kursantų paraiškas, kuriose gausu asmeninės informacijos. Čia irgi pasireiškia pedagoginė dėstytojų etika. Jau turėdami nemenkos patirties jie gali vertinti paraiškose pateiktą informaciją, atsižvelgdami į įvairius aspektus.

Įvertinus paraiškas, toliau vyksta nepertraukiamas kursų vadovų bendravimas su atrinktais kandidatais, kuris, galima sakyti, nesibaigia niekada – jis prasideda informavimu apie tai, jog kandidatas yra atrinktas ir toliau jau tesiaisi kursų metu, taip pat, jei studentas pateikia paraišką ir dalyvauja kitų metų kursuose, ir, žinoma, socialiniuose tinkluose.

Per tokį ilgą kursų organizavimo laiką pasiektas nemenkas įdirbis. Tą rodo faktas, jog yra kursantų, kurie atvyksta jau 3 ir 4 kartą. Iš jų yra tokių, kurie vyksta išskirtinai tik į šios konkrečios aukštosios mokyklos organizuojamus lietuvių kalbos ir kultūros kursus (vasaros ir žiemos). Yra kursantų kurie teigia, kad čia jaučiasi kaip namie.

3.2. Tyrimo metodologija

Tyrimo „Profesinių etinių standartų ir multikultūriškumo pasireiškimo akademinėje veikloje tyrimas: lietuvių kalbos ir kultūros kursų atvejis“ **tikslas** – ištirti X aukštojo mokslo institucijos akademinio personalo profesinių etinių standartų funkcionavimą multikultūrinėje studijų aplinkoje.

Tyrimo **metodika**. Tyrimas „Profesinių etinių standartų ir multikultūriškumo pasireiškimo akademinėje veikloje tyrimas: lietuvių kalbos ir kultūros kursų atvejis“ atliktas 2019 m. žiemos (sausio mėn.) ir vasaros (liepos-rugpjūčio mėn.) kursų laikotarpiu. Suderinus su kursų administracija buvo atliekamas stebėjimas, vykdomi pokalbiai su akademinio personalu (dėstytojais), atlikta interviu analizė. Originalus interviu, sudarytas darbo autoriaus yra iš 8 klausimų, (1 priedas), pateiktas respondentams siunčiant elektroniniu paštu.

Klausimynuose pateiktus klausimus galima suskirstyti į blokus:

Kylančios problemos. (2, 5, 6, 8 klausimas). Siekiama išsiaiškinti, su kokiomis multikultūriškumo problemomis tenka susidurti projekto metu.

Problemų priežastys (7 klausimas). Siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę apie tai, kokios priežastys lėmė šias problemas.

Problemų sprendimo būdai/metodai (3, 4, 5, 6, 8 klausimas). Siekiama išsiaiškinti, kaip respondentai arba jų kolegės sprendė iškilusias problemas.

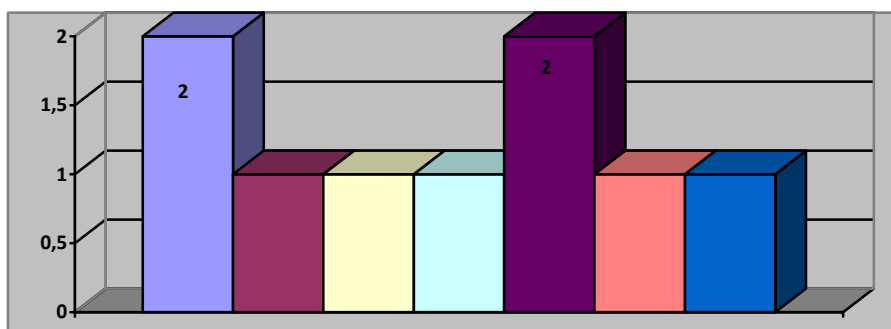
Tyrimo rezultatai analizuojami išskiriant kategorijas ir subkategorijas bei jas įrodančius (patvirtinančius) teiginius.

Tyrimo **kontingentas** – tarptautiniai studentai ir akademinis personalas, dalyvaujantys Lietuvių kalbos ir kultūros kursuose X aukštojo mokslo institucijoje. Besimokančiųjų skaičius svyruoja nuo 19 žiemos kursų iki 70 vasaros kursų metu. Kontingentą sudaro besimokantieji iš maždaug 17 šalių, tarp kurių yra įvairių rasių, tautybių, religinių bendrijų žmonių.

Tyrimo etiniai aspektai. Respondentams buvo nurodytas tyrimo tikslas, t.y. kam reikalingi ir kur bus panaudoti gauti duomenys, buvo užtikrintas respondentų anonimiškumas ir išlaikytas konfidencialumo principas.

Tyrimo imtis. Imtis yra sudėtinė tyrimo proceso dalis. Atlikdami atranką, turime suplanuoti, kokio dydžio imtį naudosime tyrime, kad būtų pasiekti tyrimo tikslai.

Su besimokančiais dirba apie 10 akademinio personalo atstovų (dėstytojų). Iš viso tyrime dalyvavo 9 X aukštosios mokyklos dėstytojai, dirbantys su tarptautiniais studentais Lietuvių kalbos ir kultūros kursuose X institucijoje, sutikę dalyvauti tyrime. Didžioji dalis dėstytojų dirba daugiau nei 8 metai, iš jų kursų vadovė bei dar viena dėstytoja dirba visą tą laiką, nuo kada organizuojami kursai, t.y., nuo pat pradžių (19 metų). Taigi, galima teigti, jog projekte dirba pakankamai patyrę dėstytojai, kurie jau turi patirties dirbant su multikultūriniu požiūriu skirtingu besimokančiųjų kontingentu.

2 pav. Respondentų darbo projekte stažas

3.3. Multikultūriškumo sąlygotos problemos, su kuriomis susiduriama dirbant su tarptautiniais studentais

Atvykstančių mokytiis lietuvių kalbos studentų populiacija yra labai skirtinga atsižvelgiant į jų kilmę, sugebėjimus, amžių, kalbą, kūno sudėjimą, geografinę kilmę, kultūrą, norus, mokymosi stilių, kultūrinę būklę ir kt. Įvairovė apibūdina daugybę unikalių savybių, dėl kurių žmogus panašus į kitus ar skiriasi nuo jų. Kai kurios iš šių savybių gali būti akivaizdžios, pavyzdžiui, odos spalva, plaukų spalva, kūno sudėjimas ir bendra išvaizda. Nors kitos savybės, tokios kaip etninė priklausomybė, religija, finansinė padėtis, amžius, vertybės, kultūrinė kilmė ir daugelis kitų, gali būti nepastebimos remiantis pirmais įspūdžiais. Interviu metu buvo norima sužinoti respondentų nuomonę apie tai, *su kokiomis multikultūriškumo sąlygotomis problemomis tenka susidurti projekto metu, dirbant su tarptautiniais studentais.* Apibendrinus tyrimo dalyvių

atsakymus išskirtos kelios problemų kategorijos: *religinės, kultūrinės, mentaliteto, asmeninės, politinės*.

2 lentelė

Multikultūriškumo sąlygotos problemos, su kuriomis susiduriama dirbant su tarptautiniais studentais

Kategorija	Subkategorijos	Įrodantys teiginiai
Religinės	Ramadas	„Musulmonams per vasaros kursus papuola ramadano laikotarpis ir jie per ekskursijas negali kartu valgyti“.
	Kitos problemos	„[musulmonai] turi dažnai ir tam tikru laiku melstis, o moterys negali keliauti, jeigu tuo metu joms yra menstruacijos“
	Tam tikro maisto (tiriamuoju atveju – kiaulienos) nevalgymas, alkoholio neavartojimas	„kiaulienos ir alkoholio vartojimas bendrose vaišėse“ „atsižvelgiama į kursantų religinius įsitikinimus ir prie jų derinami meniu“
Politinės	Politinė situacija	„Problemos dažniausiai politinio atspalvio“ „vieni studentai nenorėjo bendrauti su kitais dėl politinių priežasčių“ „tikra problema tapo ukrainiečių ir rusų bendravimas, prasidėjus Maidanui – konfliktui tarp Ukrainos ir Rusijos“ „kai Rusija aneksavo Krymą“ „politinės pažiūros“ „politinės, nepriklausančios nuo studentų tiesiogiai.“ „politinio pobūdžio problema“
Mentaliteto / kultūrinės	Nepunktualumas	„Vėlavimo problema“ „man sunku prisiminti nors vieną studentą [Sakartvelo], kuris būtų neavėlavęs į pamoką“ „indai ar nigeriečiai visada vėluoja“
	Stereotipai	„visada atsiranda žmonių, paneigiančių stereotipus“
	Kitos problemos	„kritikavo Lietuvos vyresnių moterų aprangą – kodėl dėvi kelnes“ „gatvėse matyti daug vienišų senų žmonių“ „kodėl Lietuvoje moterys tiek daug dirba“ „pabrėžtinai mandagus bendravimo stilius“ „kultūriniai skirtumai, dirbant su užsieniečiais, yra neišvengiami“. „atvyko žiemą nesuvokdama, kad žiemomis čia šaltoka ir neužtenka vien plonų drabužių“
	Priešiškumas	„priešiški tarpusavio santykiai“
Asmeninės	Tam tikro maisto nevalgymas (tiriamuoju atveju – vegetarizmas)	„pasitaiko kursantų vegetarų“

	Lyties identifikacija	„yra netradicinės orientacijos žmonių“ „kai žinome, jog žmogus yra netradicinės orientacijos...“
--	-----------------------	---

Pastaruoju metu labai daug atvyksta studentų iš musulmoniškų šalių, todėl religinės priklausomybės faktas yra itin svarbus, kas anksčiau, galbūt, neatrodė labai svarbu nes tiesiog su tuo nebūdavo susiduriama. Kaip minėjo respondentai, *„Musulmonams per vasaros kursus papuola ramadano laikotarpis ir jie per ekskursijas negali kartu valgyti. Be to, musulmonams buvimą čia apsunkina ir ta aplinkybė, kad jie turi dažnai ir tam tikru laiku melstis, o moterys negali keliauti, jeigu tuo metu joms yra menstruacijos. Be to, radikalių musulmonių moterų joks svetimas vyras negali matyti be skaros“*. Išskiriamas tas faktas, jog musulmonai nevalgo kiaulienos, todėl, anot respondentės, jiems, kaip ji su jumoru pažymėjo, *„gana sunku prisitaikyti mūsų „kiaulių pasaulyje“*.

Mentaliteto bei kultūros nulemtos problemos taip pat yra labai svarbios. Kaip teigė viena respondentė *„pagrindines problemas yra susijusias su skirtingu mentalitetu ir požiūriu į asmenį. Kol situacija klostosi gerai, neturime jokių problemų, tačiau jeigu kyla nesklandumų, tada atsiskleidžia deja ne visada malonios savybės“*. Kita respondentė, kursų vadovė pabrėžė, jog dažnas yra *„vienas kito nesupratimas dėl skirtingų bendravimo, mentaliteto standartų“* Štai kanadiečių pora visada šypsodavosi, buvo visada ramūs ir malonūs, tačiau paaiškėjo, jog neigiamus komentarus jie laikydavo savyje ir tik paklausti juos išdėstydavo. Ir priešingai, – kai kurių kitų šalių studentai viską išreiškėdavo tuoj pat, atvirai ir karštai (pavyzdžiui, kartvelai (gruzinai), ukrainiečiai.“ Anot respondentės, tokie skirtingumai pasireiškia *„tiek žodiniame bendravime, tiek susirašinėjant: vienų laiškų stilius labai pagarbus, tačiau pasitaiko ir atsainesnių. Beje, pabrėžtinai pagarbus (netgi pernelyg) yra indoneziečių ir filipiniečių bendravimo stilius“*.

Vienas iš pastebėtinų akcentų kalbant apie mentaliteto nulemtas problemas yra vėlavimas. Anot vienos respondentės, *„Ta problema yra dvipusė: kai kuriais atvejais būtų galima tai toleruoti, tačiau kai tą mato kiti projekto dalyviai, toks toleravimas būtų nepagarba punktualiesiems. Turkų studentai netgi siūlė pamokas pradėti vėliau, ne 9:00, nes tai esą per anksti“*. Kita dėstytoja paminėjo, jog *„pas mus atvažiuoja daug studentų iš Sakartvelo, man sunku prisiminti nors vieną studentą, kuris būtų nevėlavęs į pamoką. Lietuvoje – tai ir nepagarbos dėstytojui ženklas, tačiau Sakartvelo kultūroje, atrodo, vėlavimas nėra tokia didelė problema“*. Taip pat nemažai problemų, sąlygotų mentaliteto kyla ir dirbant su studentais iš tokių šalių kaip Pakistanas, Bangladešas Afrikos žemyno šalys. Anot vienos respondentės, tokių problemų dažniausiai kyla jos kolegėms, dirbančioms su studentais iš šių šalių: *„Taip, tokių dalykų nutinka mano kolegei, dirbančiai su studentais iš Afrikos, Pakistano, Bangladešo. Daug*

šių šalių atstovų visai kitaip suvokia punktualumo, atsakomybės, atsiskaitymo, skaidrumo klausimus, taigi su jais dirbančiam dėstytojui tenka ieškoti kompromiso tarp jų auklėjimo ir prisitaikymo prie situacijos“.

Paminėtina ir tai, jog kartais kursantus stebina tam tikri dalykai, kurių nėra jų šalyse, arba ten tai yra netoleruojama, ir jie išreiškia savo nuomonę juos stebinančiais klausimais. Kursų vadovė pasakojo, jog *„mergina iš Azerbaidžano kritikavo Lietuvos vyresnių moterų aprangą (tarp jų ir projekto vadovų) – kodėl dėvi kelnes, – ir faktą, jog gatvėse matyti daug vienišų senų žmonių; sakė, jų šalyje jie niekada nebūna palikti vieni. Turkas stebėjosi, kodėl Lietuvoje moterys tiek daug dirba; Turkijoje moteris rūpinasi šeimos židiniu. Uzbekai vyrai akivaizdžiai sekė, ar tinkamai elgiasi uzbekės merginos (nors jie buvo iš skirtingų universitetų), jautėsi tarsi jų šeimininkai“*.

Ne paskutinėje vietoje, sprendžiant iš respondentų atsakymų, yra ir stereotipų problema. Natūralu, jog, anot Riek, Mania ir Gaertner (2006), į tokią tarpkultūrinę aplinką tiek studentai, tiek dėstytojai, kaip ir visi žmonės, atsineša savo išankstines nuomones ir stereotipus apie įvairius žmones. Tačiau, anot respondentų, dirbant ilgą laiką, visada atsiranda žmonių, paneigiančių stereotipus, pvz., *„greitas, guvus ir komunikabilus estas; santūrus, lėtas ispanas, preciziškas ir punktualus ispanas“*.

Kaip problemą respondentai įvardina ir mentaliteto, kultūrinių skirtumų bei religijos nulemtą priešišumą, kuris pasireiškia tarp skirtingų tautybių, religijų studentų. Respondentai išskiria, jog priešišumas pasireiškia tarp juodaodžių ir indų, baltaodžių ir tamsiaodžių, tarp ukrainiečių ir rusų. *„Ukrainiečių ir rusų priešiški tarpusavio santykiai“*, *„Juodaodžių ir indų priešiški santykiai“*, *„Baltaodžių ir tamsiaodžių priešiški santykiai“*. Respondentai išskiria ir tokį faktą, kaip tam tikrų tautybių žmonių nepilnavertiškumo kompleksas, sąlygotas jų tautybės: *„Juodaodžių nevisavertiškumo kompleksas pasakojant apie savo šalį – vienas pasakoja apie realią šalies situaciją, o kiti tautiečiai pyksta ant jo už tai ir pateikia „pritemptą“ variantą prie europietiškosios kultūros“*. Kita respondentė teigia, jog *„Kartais tenka guosti rusus, nes jie vis labiau jaučiasi nemėgstami a priori vien dėl to savo tautybės“*.

Anot respondentų, visiškai atskiras klausimas yra situacija tarp rusų ir ukrainiečių (ir kitų tautybių žmonių). Čia jau galima kalbėti ir apie politinio korektiškumo problematiką, o politinis korektiškumas daugiausia sietinas su tolerancija. Visi be išimties respondentai, kalbėdami apie rusų ir kitų tautybių kursantų bendravimą, minėjo politinį aspektą: *„Problemos dažniausiai politinio atspalvio. Tai buvo jaučiama tarp rusų, ukrainiečių ir lenkų“*; *„Tačiau tikra problema tapo ukrainiečių ir rusų bendravimas, prasidėjus Maidanui – konfliktui tarp Ukrainos ir Rusijos. Ukrainiečiai projekto dalyviai, ypač konflikto pradžioje, elgėsi gana nedraugiškai, atvirai rodė*

priešiškumą rusams, o šie jautėsi blogai – kalti be kaltės“. Jaučiama įtampa tarp politiškai priešišku šalių atstovų „*Pasitaiko ir neįaukios įtampos tarp, pavyzdžiui, kursantų iš Rusijos ir Ukrainos“*, „*„Tais metais, kai Rusija aneksavo Krymą buvo labai neįauku visiems: tiek studentams, dėstytojams“.* Taigi, beveik visi be išimties respondentai pažymi, jog „*Na, dažniausia mano praktikoje pasitaikanti problema – politinės pažiūros“*, o sudėtingiausia politinė problema respondentai išskiria karinę situaciją tarp Rusijos ir Ukrainos „*politinio pobūdžio problema (vykstantis karas tarp Rusijos ir Ukrainos) ir buvo sudėtingiausia“.* Anot respondentų, „*Kai kurie rusų ir ukrainiečių studentų grupės atstovai atsisako bendrauti tarpine bendravimo kalba – rusų, net turėdami menkas lietuvių ir anglų kalbos žinias, ir visais būdais reiškia atmetimą“*, taip pat ir mentaliteto problematiką, kuri, mano nuomone, labai tampriai siejasi su politiniu akcentu. Anot vienos respondentės, labai jaučiais rusų kalbos, rusų tautybės kursantų, rusų mentaliteto dominavimas: „*kadangi kursuose dalyvauja daug rusakalbių, rusų kalba dominuoja paskaitose. Studentai (dažniausiai vyresnės kartos), kalbėdami per paskaitas, pereina prie rusų kalbos, kitiems užsieniečiams jaučiant nepatogumą ir nepagarbą. Tokia pati situacija matosi ir per pertraukas: rusakalbiai sudaro savo bendrą grupę, o nerusakalbiai tokios galimybės (privilegijos) neturi“.* Tačiau nepaisan to to, respondentai pastebi, jog tie patys rusakalbiai kursantai dažnai būna labai susiskaldę ir tarpusavyje: „*kursantai, atvykę mokytis lietuvių kalbos iš Rusijos Federacijos, kategoriškai nenori jungtis į vieną „rusų“ komandą ir kiekvienas save nori parodyti kaip atskirą visumą. Be to, rusų pristatymai yra formalaus pobūdžio ir sudaro įspūdį, kad jie nenori ar nesugeba tinkamai atstovauti savo šaliai“.* Galbūt tai lemia tas faktas, kad rusai (bent jau tiriamos aukštosios mokyklos atveju) atvyksta iš įvairių Rusijos Federacijos respublikų, o tai kartais gali nulemti tam tikras kultūrinio/politinio tapatumo problemas.

Išanalizavus teorinę literatūrą bei respondentų pasisakymus matyti, jog multikultūriškumo sąlygojamas studentų, atvykusių į X aukštosios mokyklos organizuojamus lietuvių kalbos kursus problemas galima išskirti į kelias kategorijas. Anot respondentų, lengviausia spręsti administracinio pobūdžio problemas, susijusiais su apgyvendinimu, informacijos apie tai, kur kaip patekti suteikimu, kur pavalgyti („*Lengviausias būdas išspręsti administracinio pobūdžio problemas“*, „*Galima rasti priimtina būstą, tinkamą maistą, atitinkantį religines ir mitybines nuostatas, galima patarti, kur nueiti, duodant žemėlapi“*, „*Lengviausia buvo išspręsti buitines problemas: paaiškinti, kaip naudotis transportu, kaip daryti prekes ir tt.“*, „*Lengviausia spręsti problemas (to netgi nevadinčiau problemomis), kylančias dėl skirtingų papročių, tradicijų ir panašiai; “Manau, kad lengviausia spręsti buitines problemas, tokias kaip apgyvendinimo klausimai ir pan.”*). Viena respondenčių minėjo, jog „*Yra tekę padėti kursantei nuvažiuoti į prekybos centrą nusipirkti šiltų drabužių, nes ji atvyko žiemą nesuvokdama, kad žiemomis čia*

šaltoka ir neužtenka vien plonų drabužių. Teko parodyti, kaip atrodo pirštinės ir šalikas su kepure". Dažnai ir kiti dėstytojai bei kursų administracija gelbėja iš šiltų šalių atvykusiems studentams šiltais rūbais, vasarą pasirūpina įvairiais galvos apdangalais, vandeniu, pamirštais daiktais. Sunkiau, anot respondentų, sekasi spręsti problemas, susijusias su politiniais dalykais, istorijos aiškinimu, tautiniu priešišku ar mentaliteto nulemta nepagarba kitai tautai ir jos žmonėms (*"sunkiausia – psichologinio-adaptacinio [...] sunku įtikinti žmogų, kad kitos šalies, religijos ar vietovės pilietis, įpročiai ir savybės nėra priešinga pusė ir nesiekia su juo konkuruoti. Šis žmogus yra tiesiog KITOKS.. "*, *"Sudėtingiausia, žinoma - konfliktai dėl politikos, istorijos", sudėtingiausia – dėl tautų priešiško arba menkesnės pagarbos tam tikrai tautai. Pavyzdžiui, viena projekto dalyvė atvirai ir karštai išreiškė panieką studentų iš Indonezijos grupei, laikė juos a priori mažiau vertesniais už kitas tautas"*).

Tyrimo dalyvių atsakymai rodo, jog dirbant su tarptautiniais studentais iš tiesų egzistuoja nemažai problemų, kurias sąlygoja multikultūriškumo komponentas. Kaip jau matyti, dominuojančios yra mentaliteo/kultūrinės bei religijos sąlygotos problemos, tačiau taip pat itin svarbus yra ir politinis klausimas. Kaip galimas problemų priežastis respondentai įvardino: stereotipus (*"Stereotipai ir nenoras integruotis į kitą kultūrą, pripažinti jos normas"*), žmonių skirtingumą, nulemtą tradicijų bei etninės-konfesinės priklausomybės (*"Studentai atvažiuoja su savo kultūra į mūsų šalį, kur gali būti skirtingos tradicijos"*, *"Skirtingas požiūris į tuos pačius dalykus"*), kultūrinius skirtumus (*"Manau, kad dėl savo kultūrinių skirtumų mes kartais negalime suprasti vienas kito. Kursų dalyviams reikia sakyti iš pradžių, kad Akademija - tai vieta, kur skirtingus žmones sujungia bendras tikslas, kur svarbu nekreipti dėmesio į skirtingumus, o ieškoti bendrų dalykų"*).

3.4. Multikultūriškumo sąlygotų problemų, su kuriomis susiduriama dirbant su tarptautiniais studentais, sprendimo metodai

Noble ir Watkins (2014) teigia, kad norint suteikti efektyvesnę daugiakultūrį švietimą, būtina atsižvelgti tiek į „oficialų“ daugiakultūrį diskursą, tiek į populiarų ir profesinį etninės kilmės ir kultūros supratimą. Tai reiškia, kad mokytojai turi būti išmokyti mąstyti, matyti ir veikti per sudėtingas kultūrinių skirtumų sampratas. Labai svarbu suprasti ir įvertinti kiekvieną žmogų kaip unikalų individą. Multikultūralizmas vertina individualų studentą ir pripažįsta, kad visi studentai, nepaisant jų lyties, socialinės klasės, etninės, rasinės ar kultūrinės ypatybės, turėtų turėti vienodas galimybes mokytis. Atitinkamai, Parekh (2000) pažymėjo, kad „visos kultūros yra vienodai turtingos ir nusipelno vienodos pagarbos, kad kiekviena iš jų yra gera savo nariams

[...] nėra viena kultūra nėra visiškai bevėrtė [...] nėra viena kultūra nėra tobula ir neturi teisės savęs primesti kitiems“. Taigi, dirbdami tokioje multikultūrinėje erdvėje dėstytojai kasdien susiduria su daugybe problemų bei situacijų, iš kurių turi rasti išeitis bei sprendimus, vadovaudamiesi savo profesine bei bendražmogiškąja etika.

Apibendrinus tyrimo dalyvių atsakymus problemų sprendimo metodų aspektu, išskirtos šios kategorijos – *mokymo organizavimo ypatumai, aukštosios mokyklos dėstytojo asmenybės ypatumai*.

3 lentelė

Respondentų taikomi multikultūriškumo sąlygotų problemų, su kuriomis susiduriama dirbant su tarptautiniais studentais, sprendimo metodai

Kategorija	Subkategorijos	Irodantys teiginiai
Mokymo organizavimo ypatumai	Mokomosios medžiagos pritaikymas, temų parinkimas	„koreguoti mokomąją medžiagą.“ „pradėti visiems įdomų veiksmą bei žaidimą“ „turiu gerai apgalvoti, ką akcentuoti“ stengiamės neanalizuoti tam tikrų temų“
	Paskaitos struktūra	„paskaitos taisyklės“
Aukštosios mokyklos dėstytojo asmenybės ypatumai	Patirtis	„labai didelės [...] tarpkultūrinės patirties“ „ilgametė darbo patirtis“ „turi ilgametę patirtį“ „Kita vertus, per tiek metų patirties“ „patirtis užkirto kelią tokiems nesusipratimams“
	Erudicija	„labai didelės erudicijos“ „Esu plačios erudicijos“
	Psichologinės žinios	„Tam padeda iš tikrųjų psichologinės žinios“
	Profesinės žinios	„kolegos dažniausiai cituoja lotynų kalbą kaip pavyzdį“
	Bendražmogiškasis faktorius	„svarbiausias žmogiškumo faktorius“ „vadovautis bendražmogiškaisiais principais“

Dirbant su multikultūrinėmis studentų grupėmis dėstytojai su įvairiomis situacijomis susiduria pirmiausia mokymo metu, taigi, ir spręsti šias problemas bei rasti išeitis iš situacijų stengiamasi pasitelkiant mokymo medžiagą, mokymo būdus, paskaitos struktūrizavimą. Respondentai pirmiausia stengiasi nustatyti paskaitos taisykles, kad jos būtų žinomos visiems, ir kad besimokantieji, nors tai yra suaugę žmonės, suvoktų, jog jų privalu laikytis. Tačiau tai ne visada būna lengva: *„Lengviausia nustatyti paskaitos taisykles, o sunkiausia – priversti jomis patikėti ir bendradarbiauti, bendrauti – kaip lygus su lygiu“*. Respondentai, dirbdami su multikultūriškai marga grupe, stengiasi atsižvelgti į grupės narių kultūrinę, politinę, religinę kilmę bei priklausomybę (*„Paskaitų metu stengiamės neanalizuoti tam tikrų temų, kurios susijusios su religiniais ar politiniais aspektais“*), taip parinkdami mokymo metodus, būdus,

paskaitos vedimo formą („Kiek tai įmanoma, stengiausi atsižvelgti į tai, kokių šalių atstovai sudaro grupę, ir koreguoti mokomąją medžiagą“; „Kaip galėjau bandžiau organizuoti „rusų“ delegacijos pristatymus ir socializaciją“; „Dažniausiai padeda bendra lietuvių kalba, pradėti visiems įdomų veiksma bei žaidimą“; „Kadangi paprastai studentai būna iš skirtingų kultūrinių ir net religinių sluoksnių, todėl labai svarbu vengti istorijų, palyginimų ir stereotipų, kurie europiečiams būtų smagūs juokeliai, tačiau kitų šalių, ypač iš kitų žemynų, gali būti visai nesuprantami“), bendravimą („Stengiausi kalbėti, kas mus, žmones, vienija, o ne skiria. Apie bendražmogiškus santykius, kuriems nėra svarbi nei tautybė, nei rasė, nei tikėjimas“), kad neužaštrinti tam tikrų problemų („Nuolat kalbėdama apie Lietuvos istorijos ar tam tikrų valstybinių švenčių (tokių kaip, pavyzdžiui, Sausio 13-oji) aspektus, turiu gerai apgalvoti, ką akcentuoti, nes dažnai grupėje pasitaiko studentų iš Rusijos, kurie ignoruoja tam tikrus faktus, nes jie nutylimi arba iškraipomi jų šalyje“). Tai pavyksta („Manau, kad bent jau paskaitų metu situacija neaštrėja“), Tačiau ne visada tai lengva įgyvendinti („bet ne visada sėkmingai, nes keletas žmonių, kurie save laiko lyderiais, apsunkena grupės vienijimąsi ir teigiamą kūrybinį bendravimą bei socializaciją“).

Paskaitų metu kartais tenka spręsti netgi ne mokymo problemas. Viena respondentė prisiminė, jog „Esu netgi paskaitos metu sprendusi apgyvendinimo klausimą, nes studentai iš Rusijos ir Ukrainos kategoriškai atsisakė gyventi drauge“. Kita respondentė prisiminė atvejį, kuomet jos kolegei teko paskaitų metu spresti situaciją, iškilusią dėl skirtingų tautybių kursantų suvokimo bei reakcijos, kuomet vieni kursantai pateikė jims labai priimtina faktą kaip pavyzdį, tuo tarpu kitiems tai pasirodė juokinga: „įžvelgusi bręstančią koliziją dėl skirtingos kultūros ar tautybės, ji iškart skiria laiko individualiam pokalbiui. Pavyzdžiui, kinas studentas, mokantis, kaip pasakyti datas, paminėjo Kinijos KP (komunistų partijos) įkūrimo datą, o jo grupės draugai (dauguma slavai) nusijuokė. Mano kolegė iškart po paskaitos pasiliko kiną ir subtiliai paaiškino situaciją“.

Taip pat labai svarbios yra ir dėstytojų profesinės žinios, patirtis ir gebėjimai. Anot vienos respondentės „kai kuriems kursantams reikalingos dėstytojo žinios tobula anglų kalba, nes jie nori gauti paaiškinimus apie sunkias lietuvių kalbos gramatines taisykles jų kalba. Tačiau ir laisvai kalbant anglų kalba neįmanoma paaiškinti to, ko nėra kalbiniame kursantų багаže. Tai sukelia susierzinimą ir nepagrįstas pretenzijas“. Taigi, dėstantys dėstytojais turi turėti ne tik profesinių žinių, bet ir gebėti kalbėti puikia anglų kalba, kad galėtų profesionaliai išdėstyti mokomąją medžiagą kursantams jiems suprantama kalba. Šiuo analizuojamu X aukštosios mokyklos Lietuvių kalbos ir kultūros kursų atveju dėstantys dėstytojais kalba ne tik anglų, tačiau ir kitomis kalbomis, kas itin palengvina bendravimą bei mokomosios medžiagos išdėstymą.

Dėstytojai laisvai gali bendrauti anglų, vokiečių, rusų, švedų, suomių, norvegų bei lenkų kalbomis. Taip apt viena respondentė pažymėjo, jog „*mano kolegos dažniausiai cituoja lotynų kalbą kaip pavyzdį, kad būtų išvengta gramatinio-kalbinio ir asmeninio tarpkultūrinio nusivylimo*“. Taip pat gebėjimui spręsti problemas, rasti išeitis iš tam tikrų situacijų svarbu esama profesinė patirtis. Kaip matyti iš respondentų darbo šiame projekte stažo, visi jie turi pakankamai didelę patirtį, tad, galima teigti, jog per ne vienerius metus darbo sukaupia patirtis labai padeda įvairių problemų bei situacijų sprendimui („*Kolegos turi ilgametę patirtį*“; „*Tam padeda šs tikruju [...] ilgametė darbo patirtis*“; „*Kita kolegė, labai didelės [...] tarpkultūrinės patirties, yra tikras pavyzdys, galėtų būti šios srities mokytoja*“). Patirtis taip pat padeda atsikratyti ir stereotipų („*tad galiausiai į kiekvieną naują projekto dalyvį ėmiau žiūrėti nebe pagal stereotipus; juo labiau kad visuomenė darosi vis globalesnė, tad žmones labiau sujungia panašūs interesai, gyvenimo stilius*“), spręsti su konfesine priklausomybe susijusias problemas („*Projekto pradžioje (prieš 15–20 metų) gal ir pasitaikydavo nesusipratimų, – tokių kaip kiaulienos ir alkoholio vartojimas bendrose vaišėse, – tačiau įgytos žinios ir patirtis užkirto kelią tokiems nesusipratimams*“): stengiamasi musulmonus studentus apgyvendinti nemaišant jų su kitos religijos studentais, kiek tai yra įmanoma. Per ekskursijas būta atvejų jog prašyta, kad musulmonams studentams atskirai patiektų maistą ne vakare, kada valgė visi kursantai, o jau naktį, kada saulė yra nusileidusi, ir pagal jų papročius, jie gali valgyti.

Kaip visada, įvairių situacijų, įvairių problemų sprendimui itin svarbu asmeninės žmonių savybės, tokios, kaip psichologinės žinios („*Tam padeda iš tikrųjų psichologinės žinios*“), erudicija, bendras kultūrinis išprusimas, taktiškumas („*Jei susidaro priešprieša tarp projekto dalyvio ir manęs (tai labai, labai retas atvejis), viską greit išsprendžia mano pagarbus, dėmesingas bendravimo stilius*“; „*Esu plačios erudicijos, diplomatiška, apsiskaičiusi ir daug keliavusi, tad tokie iššūkiai man yra tarsi teorijos pritaikymas praktikoje*“; „*Kita kolegė, labai didelės erudicijos [...] yra tikras pavyzdys, galėtų būti šios srities mokytoja*“), asmeninės bei charakterio sąvybės („*tam reikia aštraus proto ir dažniausiai susitvardymo, kad neigiamos emocijos nepaimtų viršaus*“, „*Man nėra blogų tautybių, religijų ar žmonių*“), sugebėjimas problemoms užbėgti už akių („*Stengiuosi išsiaiškinti situaciją dar iki tol, kol iš jos neišsirutuliojo problema*“, „*stengiuosi situacijos neužaštrinti*“, „*Stengėmės vengti pokalbių ir situacijų, galinčių „priartėti“ prie šios temos*“). Kartais problemos būna gana keistos, tačiau spręsti jas vistiek reikia, pastelkiant tiek asmenines savybes tiek taktiškumą bei etiką („*Kartais tenka skirti dėmesio individualiems pokalbiams nuraminant galimai įskaudintus žmones. Pavyzdžiui, lietuvių kilmės, tačiau afroamerikietiškos išvaizdos kanadietis pasiguodė, kad į jį gatvėje labai daug kas žiūri (tai buvo seniai, beveik prieš 15 metų). Arba štai ramus, uždaras*

švedas ėmė pykti, kad projekto dalyvis italas visada pernelyg smagus, besišypsantis ir su visais bendraujantis“).

Visi respondentai greta kitų faktorių, padedančių sudėtingose situacijose, pabrėžia bendražmogiškojo faktoriaus svarbą (*“Apskritai, manau, kad projekte šalia akademinų studijų svarbiausias žmogiškumo faktorius, kuris ir yra akcentuojamas”, “Manau, kad visada reikia vadovautis bendražmogiškaisiais principais, jie veiksnius visose kultūrose ir konfesijose”, “Tam jau reikia pasitelkti ne tik profesinę, bet ir bendražmogiškąją etiką – visi žmonės ir visos kultūros yra lygūs ir gerbtini”, “tiesiog telkiausi bendražmogiškąją etiką darbe su heterogeniška įvairiais požiūriais publika”*).

Patys respondentai tiek savo, tiek kolegų sugebėjimą spręst iškilusias problemas vertina palankiai, teigiamai (*„Kolegos [...] tvarkosi puikiai“, „vertinu puikiai“, „įvertinčiau teigiamai“, „vertinu gerai“, „Kiek teko bendrauti, visiems būna netikėtumų dėl kultūrinių skirtumų, tačiau pavyksta tai suderinti“; “Vertinu puikiai, nes visi stengiasi, jog studentai čia jaustųsi puikiai”; “kiek įmanoma išsprendžiama, nes projekte dažniausiai dalyvauja brandūs, intelektualūs, mokslo žmonės (konkrečiai mano grupė projekte)”, “Manau, kad projekte dirbantys dėstytojai puikiai tvarkosi su problema, jei ji iškyla”*). Anot vienos respondentės, kolegoms, tam, kad viskas vyktų sklandžiai, aukoja savo asmenį laiką, savo patogumus (*“Norėčiau išreikšti savo susižavėjimą kolegomis, kurie daugelį metų organizuoja mūsų akademijas, nes jie VISADA teigiamai sprendžia visus administracinius klausimus ir randa būdų, kaip išspręsti sudėtingas tarpkultūrines ir asmenines problemas, kartais net savo laiko ir patogumo sąskaita”*). Tačiau taip pat yra pažymima, jog kartais tai yra gana sunku (*„Iš tikrųjų, patekdama į tokias situacijas, aš sunkiai galiu jas išspręsti. Labai sunku būna surasti žodžius, kad neįskaudinčiau, kad nepasirinkčiau vieną iš pusių“, „sunku laikyti neutralitetą, ypač kai aiškiai matai, kas teisybė, o kas – ne“, „Nėra lengva išlikti nešališkam, laikytis profesinės etikos, nes taip pat priklausau savo kultūrai ir norisi vertinti kitas kultūras per savo kultūros prizmę. Pavyzdžiui, jeigu matau, kad indai ar nigeriečiai visada vėluoja, o Vakarų ir Rytų Europos atstovai piktinasi tuo, sunku tai priimti kaip savaime suprantamą ir priimtina dalyką ir išlikti nešališkai, nepasiduoti neigiamoms emocijoms. Kita vertus, visada norisi labiau bendrauti ir palaikyti savos, o ne svetimos kultūros pusę”*) ir pasitaiko netgi kurioziškų situacijų (*“tačiau pasitaiko ir nesusipratimų, pavyzdžiui, viena kolegė per kultūrinį renginį pamėgdžiojo kinų kalbą, tačiau ji po to labai apgailestavo”*).

Apibendrinimas. Išanalizavus respondentų nuomones tiriamu klausimu galima apibendrintai teigti, jog visa tai, ką respondentai įvardina multikultūriškumo sąlygotomis problemomis jų darbe, yra sprendžiama pasitelkiant bendražmogiškąją ir profesinę etiką.

Respondentai pažymi, jog patys stengiasi *“laikytis profesinio etinio standarto – išlikti nešališka kultūrų atžvilgiu. Pavyzdžiui, vienos kultūros atstovams rodant priešišumą ir nepagarbą kitos kultūros atstovui, stengiausi skatinti gerbti vieniems kitus. Tai dariau labiau ne per paskaitą, bet dažniau individualiai bendraudama – aiškindama, kad stereotipais ne visada galima pasitikėti bei, kita vertus, kitai pusei kalbėdama apie kultūrų skirtumus ir būtinybę integruotis – taip parodyti pagarbą tai kultūrai, į kurią atvykai ir gyveni”*, bei teigia, jog jų kolegos elgiais taip pat (*“Kiek teko girdėti – stengiamasi taikyti bendruosius profesinio etinio bendravimo principus”*). Siekdami sukurti sveiką mokymosi aplinką visiems studentams, dėstytojai privalo vengti visų interesų konfliktą keliančių klausimų. Nėra vieno, iš anksto parengto atsakymo, kaip reikėtų elgtis tuo ar kitu atveju, susijusiu su multikultūriškumo sąlygotų problemų sprendimu. Tai priklauso nuo pedagogo gebėjimo rasti pusiausvyrą tarp probleminių pusių.

Akademinės bendruomenės nariai turi sąžiningai ir etiškai elgtis su kiekvienu studentu ir tikėtis iš jo aukštų standartų, neatsižvelgiant į lytį, etninę tapatybę / tautybę, gimtąją kalbą, amžių, patirtį, negalią ir kitus tokius kintamuosius. Be to, dėstytojai turėtų ir privalo vengti visų klausimų, kurie kelia interesų konfliktą jų studentų santykiuose.

Akivaizdu, kad studentų populiacijos yra daug įvairesnės lyties, etninės tapatybės / tautybės, amžiaus, negalios ir įsitikinimų atžvilgiu nei buvo prieš dvidešimt metų. Todėl jiems mokyti reikalingi įvairūs mokymo įgūdžiai, skirtinga patirtis. Vienas iš reikalingų įgūdžių ir gebėjimų yra pripažinti jų skirtumus ir aktyviai įtraukti savo patirtį į mokymosi tikslus bei tarpusavio bendravimą.

Taigi, nors ir kokios sudėtingos pasirodytų iškilusios problemos ar situacijos, *„tarpkultūrinis dialogas yra visada įmanomas, tereikia pasitelkti profesinių etinių standartų derinimo metodus“*.

IŠVADOS

1. Multikultūriškumas yra nauja pasaulio plėtros koncepcija globalizacijos sąlygomis. Tai skirtingų kultūrų nekonfliktinio egzistavimo bendros gyvenamosios erdvės rėmuose teorija ir praktika. Multikultūriškumas yra įvairių valstybių, etninių grupių ir tautų sąveikos būdas tarptautinėje arenoje, kuriuo siekiama išsaugoti planetos kultūrų įvairovę.

2. Etika - filosofinė moralės doktrina, jos raida, principai, normos ir vaidmenys visuomenėje; elgesio normų rinkinys. Tačiau yra ir antroji žodžio prasmė. Etika yra elgesio kodeksas, užtikrinantis moralinį žmonių santykių pobūdį, kylantį iš jų profesionalumo. Taigi etika tiria moralines žmogaus gyvenimo problemas, pateikia gėrio ir blogio apibrėžimus, nagrinėja įvairius tarpasmeninių santykių ir žmogaus elgesio modelius visuomenėje. Profesinė etika padeda spręsti etinius ginčus, klausimus, kurie kyla profesinėje veikloje, o tarpkultūrinė kompetencija akcentuojama kaip gebėjimas visas būtinas specialistui kompetencijas pritaikyti kultūriškai įvairiuose veiklos kontekstuose. Bendravimą universitete turėtų nulemti pedagoginė etika - specifinės profesinės etikos rūšis.

3. Atlikus tyrimą galima teigti, jog dirbant su marga multikultūriškumo atžvilgiu studentų publika išskyla vienokios ar kitokios multikultūriškumo sąlygojamos problemas, kurias galima išskirti į problemas, nulemtas politiškumo, kultūrinio mentaliteto, religinės priklausomybės bei asmenines. Išanalizavus respondentų nuomones tiriamu klausimu galima apibendrintai teigti, jog visa tai, ką respondentai įvardina multikultūriškumo sąlygotomis problemomis jų darbe, yra sprendžiama pasitelkiant bendražmogiškąją ir profesinę etiką.

LITERATŪRA

1. Andreev A., Ilyin I., Zinkina J. 2015. Globalistics and Globalization Studies. Approaches and Paradigms in Defining the Essence of Globalization. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: https://www.sociostudies.org/books/files/globalistics_and_globalization_studies_4/110-118.pdf
2. Banks S. 2004. Ethics accountability and the social professions. Basengstake. Palgrave Macmillan.
3. Baumman Z. 2007. Globalizacija pasekmės žmogui. Vilnius: Apostrofa.
4. Beck U. 2011. World at risk. Cambridge : Polity
5. Biekša L., Račius E., Skuodienė I., Žibas K. 2017. Migracijos samprata ir tarpkultūrinė kompetencija darbe su prieglobsčio gavėjais: sociologinis, teisinis ir kultūrinis pjūviai. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. balandžio 28 d.] Prieiga per Internetą: http://www.sppd.lt/media/mce_filebrowser/2017/02/21/Migracijos_Metodologija_GO_OD_Interactive_FvfyHB3.pdf
6. Byram M. 2004. INCA Assessorenhandbuch. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. spalio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/index.cfm?action=media.download&uuid=2A9DB199-F19C-2432-0AC60B67F100E144>
7. Boon H. J., Brian E., Lewthwaite 2016. Teacher Ethics: The Link between Quality Teaching and Multi-ethnic and Multiracial Education. Athens Journal of Education - Volume 3, Issue 4 – Pages 331-344. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.athensjournals.gr/education/2016-3-4-3-Boon.pdf>
8. Brebbia C. 2016. Tarpkultūrinė komunikacija [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: http://www.marko.lt/wp-content/uploads/2016/09/III_tarpkulturine-komunikacija.pdf
9. Chase-Dunn C., Kawano Y., Brewer B. 2000. Trajectories of Globalization since 1800: Cycles of World-System Integration. American Sociological Review 65: 77–95.
10. Chowdhury M. 2011. Ethical issues as competitive advantage for bank management. Humanomics. Vol. 27 Issue: 2, pp.109-120. [interaktyvus]. [Žiūrėta

- 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per
Interneta: <https://www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/08288661111135117?mbSc=1&fullSc=1&journalCode=h>
11. Daukilas S., Mičiulienė R., Kovalčikienė K., Kasperiušienė J. 2016. Profesijos pedagogų veiklos turinys, Dotnuva. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per
Interneta: http://dspace.lzuu.lt/bitstream/1/6658/1/Daukilas_monografija_A51.pdf
 12. Delanty G. 2002. Two conceptions of cultural citizenship: A review of recent literature on culture and citizenship. *Ethnopolitics*, 1, 60–66. 10.1080/14718800208405106 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Interneta: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14718800208405106>
 13. Duoblienė L. 2009. Foucault idėjų sklaida švietime: disciplinuojančios mokyklos demaskavimas. *Problemos*, Nr. 75, p. 44 – 58.
 14. Fisher C., Lovell A. 2006. *Business ethics and values*. Person Education Limited 2003.
 15. Friedman T. L. 2007. *The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century*. New York: Farrar, Straus and Giroux
 16. Gallardo M. E., Johnson J., Parham T. A., Carter J. A. 2009. *Ethics and Multiculturalism: Advancing Cultural and Clinical Responsiveness*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Interneta: <https://gsep.pepperdine.edu/aliento/content/gallardo-et-al-ethics-and-multiculturalism-2009.pdf>
 17. Geistmann Chr. 2002. *Interkulturelle Kompetenz - Eine wichtige förderbare Fähigkeit in der internationalen Zusammenarbeit*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per
Interneta: <https://books.google.lt/books?id=gnLaTnLRFyMC&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false>
 18. Giddens A. 1996. *On Globalization. Essential Matter: Globalization Excerpts from a Keynote Address at the UNRISD Conference on Globalization and Citizenship*: [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per
Interneta: <http://www.unrisd.org/unrisd/website/newsview.nsf/%28httpNews%29/3F2A5BF8EF7300D480256B750053C7EC?OpenDocument>

19. Gluchmanova M. 2014. The importance of ethics in the teaching profession. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:<https://core.ac.uk/download/pdf/82773222.pdf>
20. Gluchmanova M. 2015. The importance of ethics in the teaching profession Marta Gluchmanova Procedia - Social and Behavioral Sciences 176 509 – 513 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:<https://pdf.sciencedirectassets.com/277811>
21. Grinin L. E., Korotayev A. V. 2009. Social Macroeolution. Genesis and Transformations of the World System.
22. Guo Y. 2011. Perspectives of immigrant Muslim parents: Advocating for religious diversity in Canadian schools. Multicultural Education, 18, 55–60. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ951848.pdf>
23. Hayden K., Ouyang Y, Scinski L., Olszewski B., Bielefeldt, T. 2011. Increasing student interest and attitudes in STEM: Professional development and activities to engage and inspire learners. Contemporary Issues in Technology and Teacher Education, 11(1), 47-69 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.learntechlib.org/primary/p/35368/>
24. Held D. 2002. Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra. Vilnius : Margi raštai
25. Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. 1999. Global Transformations. Cambridge: Polity Press.
26. Holton R. J. 2011. Globalization and the Nation State. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan
27. Hopper P. 2007. Understanding Cultural Globalization. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity.
28. Yilmaz F. 2015. Multiculturalism and multicultural education: A case study of teacher candidates' perceptions. Cogent Education, Volume 3, 2016 - Issue 1. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2331186X.2016.1172394>
29. Inglehart R. 2005. The Worldviews of Islamic Publics in Global Perspective. World Values Survey. Internet Publication. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:<http://www.worldvaluessurvey.com>

30. Jakienė Z. 2011. Profesinės etikos problemos ir jų sprendimo būdai: Tauragės regiono savivaldybių atvejis. Šiauliai.
31. Jasevičienė F. 2012. The Ethics of banking: analysis and estimates. *Ekonomika*, Vol. 91 (3). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <http://www.zurnalai.vu.lt/ekonomika/article/download/884/406>
32. Kahn M. 2008. Multicultural education in the United States: Reflections. *Intercultural Education*, 19, 527–536.10.1080/14675980802568327. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14675980802568327>
33. Kaldor M. 2003. The idea of global civil society . *International Affairs*, 79 (3). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2346.00324/pdf>
34. Kemal G. 2008. Higher Education and International Student Mobility in the Global Knowledge Economy. State University of New York Press.
35. Kivisto P. 2002. Multiculturalism in a Global Society. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: https://www.researchgate.net/publication/31729290_Multiculturalism_in_a_Global_Society_P_Kivisto
36. Kostogriz A. 2009. Professional ethics in multicultural classrooms: english, hospitality and the other. In: Culturally and linguistically diverse classrooms: new dilemmas for teachers, *Multilingual Matters*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <http://dro.deakin.edu.au/view/DU:30032701>
37. KU vėl sulauks būrio lietuviškai norinčių kalbėti užsieniečių, 2019. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. sausio 8 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.atviraklaipeda.lt/2019/07/08/ku-vel-sulauks-burio-lietuviskai-norinciu-kalbeti-uzsienieciu/>
38. Máiz R., Requejo F. 2011. Democracy, Nationalism, Multiculturalism. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:https://books.google.lt/books?id=hMV_AgAAQBAJ&pg=PA159&dq=b.+kohler+multiculturalism&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKEwjppLK2qcrmAhVU6aYKHQ2KDYwQ6AEIKDAA#v=onepage&q=b.%20kohler%20multiculturalism&f=false
39. Mann M. 1997. Has Globalization Ended the Rise and Rise of the Nation-State? *Review of International Political Economy* 4(3): 472–496.

40. Mironov V., Mironowa D. 2017. Multiculturalism: Tolerance or Acceptation? *Voprosy Filosofii*. Vol. 6. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:
https://www.academia.edu/33441235/%D0%9C%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B8%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C_%D0%B8%D0%BB%D0%B8_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_Multiculturalism_Tolerance_or_Acceptation
41. Misāne A. 2016. Что такое мультикультурализм и следует ли его опасаться? [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.] Prieiga per Internetą:
<http://www.integration.lv/ru/chto-takoe-multikulturalizm-i-sljedujet-li-jego-opasatsja>
42. Misevičius V. 2003. *Verslo etikos ir bendravimo organizavimo pagrindai*. Kaunas: Technologija.
43. Vasiljevienė N. 2001. *Dalykinė etika: pasaulinės tendencijos ir postsocialistinių šalių aktualijos*. Kaunas: Vilniaus universitetas, Kauno humanitarinis fakultetas, Verslo etikos centras.
44. Norvilienė A., Zuzevičiūtė V. 2011. Mokytojų požiūris į tarpkultūrinės kompetencijos raišką. *Tiltai*, 3 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367176228110/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
45. Palidaskaitė J. 2003. *Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas. Viešoji politika ir administravimas*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:
<http://www.internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/.../1648-2603-2006-nr1-61.pdf>
46. Palidaskaitė J. 2008. *Etika valstybės tarnyboje: vadybiniai aspektai*. Kaunas: KTU. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą:
<http://www.ktu.lt/habilitacija/palidaskaite/apzvalga%20Palidaskaite.pdf>
47. Parekh B. 2000. *Rethinking multiculturalism: Cultural diversity and political theory*. London: Palgrave. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. sausio 5 d.] Prieiga per Internetą:
https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/146879680100100112?casa_token=ZpS

TIIvZNvUAAAAA:8d2Eh6RxP4J-

ki35cZLEYIsVs8POIXwz9hw7R6J2V2tA0irXE31W-loA22ecX3Vt9lGc6Mha81Aa

48. Ramsey P. G., 2008. History and trends of multicultural education. *NHSA Dialog*, 11, 206–214. [10.1080/15240750802432573](https://doi.org/10.1080/15240750802432573) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15240750802432573>
49. Rangarajan C. 2003. Globalization: Concept and Concerns. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://yaleglobal.yale.edu/content/globalization-concept-and-concerns>
50. Robinson D., Garratt C. 2008. *Introducing Ethics - A Graphic Guide*, Icon Books Ltd, UK.
51. Rohr J. 2002. *Profesinės etikos problema. Valstybės tarnybos etika*. Vilnius: Margi raštai.
52. Russell J., Rosenthal D., Thomson G. 2010. The international student experience: three styles of adaptation. *Higher Education*, 60(2), 235-249. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-009-9297-7>
53. Sar H. Z. 2016. Ethical education for a multicultural society: a sociological study of the potential of purpose-written curricular resource materials https://eprints.qut.edu.au/92511/1/Hora_Zabarjadi_Sar_Thesis-1.pdf
54. Sharp J. D. 2006. *Cases in business ethics*. – USA: Sage Publications Thousand Oaks, London, New Delhi
55. Sheffield J., Korotayev A., Grinin L. 2013. *Globalization Yesterday, Today, and Tomorrow*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.hse.ru/data/2013/05/23/1299088719/Globalization.pdf>
56. Sheikh A., 2001. Dealing with ethics in a multicultural world *Dealing with ethics in a multicultural world West J Med*. Feb; 174(2): 87–88. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1071255/>
57. Stevens M. (2008) *Professional Ethics in Multicultural and International Context*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: https://www.academia.edu/14881752/Professional_Ethics_In_Multicultural_and_International_Context

58. Suryaningrum D., Hastuti S. 2013. Accounting student and lecturer ethical behavior: evidence from Indonesia. *Business education & accreditation*, Vol. 5, Nr. 1. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2020 m. sausio 8 d.] Prieiga per Internetą: <https://pdfs.semanticscholar.org/c7e4/a46c5251eca059d122de77d18fe0db52c6cf.pdf>
59. Trečiųjų šalių studentų, studijuojančių Lietuvoje, tyrimas, 2019. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: https://www.smpf.lt/wp-content/uploads/2019/09/TMO_Studentu_tyrimas_maketas_FINAL.pdf
60. Vasiljevienė N. 2006. Organizacijų etika: institucinės etikos vadybos sistemos. Vilnius: Vilniaus universitetas.
61. Večkienė N., Brunevičiūtė R., Eidukevičiūtė J. 2018. Tarpdisciplininis bendradarbiavimas kuriant vienijančią aplinką. *Tiltai*, 1, 95–114
62. Velasquez M. 1996. Business ethics, the social sciences, and moral philosophy. *Social Justice Research*, Vol. 9, pp. 97-107
<https://link.springer.com/article/10.1007%2F02197658>
63. Verbickas M., Juškevičius J. 2014. Gydytojų profesinės etikos standartai teismų praktikos požiūriu. *Soter*. 50 (78)
https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32635/1/ISSN2335-8785_2014_N_50_78.PG_65-80.pdf
64. Vyšniauskienė D., Kundrotas V. 2002. Verslo etika. Kaunas, Technologija
65. Volet S. E., Jones C. 2012. Cultural transitions in higher education: Individual adaptation, transformation and engagement. In S. A. Karabenick & T. C. Urdan (Eds.), *Transitions Across Schools and Cultures* (Vol. 17, pp. 241-284): Emerald Group Publishing Limited
66. Ward C., Masgoret A.M., Newton J., Crabbe D. 2005. Interactions with international students: Report prepared for education New Zealand. Wellington, New Zealand: Center for Applied Cross-cultural Research, Victoria University of Wellington
67. Ward S.P., Ward D.R., Deck A.B. 1993. "Certified Public Accountant: Ethical Perception, Skills, and Attitudes on Ethic Education" *Journal of Business Ethics* 12, p. 61-77
68. Weihrich H., Koontz H. 1993. *Management a Global Perspective*, 10th ed., McGraw-Hill, New York, NY
69. Zeleskienė I. 2006. Pilietinė komunikacija ir tarpkultūrinis ugdymas. Kultūrinio ugdymo realijos. *Acta Pedagogica Vilnensia*. Nr. 16

70. Zepke N., Leach L. 2005. Integration and adaptation. *Active Learning in Higher Education*, 6(1), 46-59.
71. Zinkina J., Korotayev A., Andreev A. I. 2013. Measuring Globalization: Existing Methods and their Implications for Teaching Global Studies and Forecasting. *Campus-Wide Information Systems* 30(5): 321–339
72. Лотман Ю. М. 1996. Внутри мыслящих миров. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. gruodžio 28 d.] Prieiga per Internetą: <http://bookshare.net/index.php?id1=4&category=seotika&author=lotman-yum&book=1996>.

PRIEDAI

1. Kiek metų dirbate šiame projekte su studentais (besimokančiais) iš geografiniu, klimato, kultūros, kalbos, religijos, politinių sistemų atžvilgiu įvairių šalių?

8 metus? Net nebežinau ☺

2. Su kokiomis multikultūriškumo problemomis teko susidurti projekto metu? Jei prisimenate, pateikite pavyzdžių.

Tais metais, kai Rusija aneksavo Krymą buvo labai nejauku visiems: tiek studentams, dėstytojams. Studentai sąmoningai ar nesąmoningai šalnosi vieni kitų.

3. Kaip įvertintumėte savo sugebėjimus sprendžiant iškilusias multikultūriškumo problemas projekto metu?. Pateikite pavyzdžių.

Stengiuosi išsiaiškinti situaciją dar iki tol, kol iš jos neišsirutuliojo problema.

Kiek tai įmanoma, stengiausi atsižvelgti į tai, kokių šalių atstovai sudaro grupę, ir koreguoti mokomąją medžiagą.

4. Ar projekto metu JUMS teko susidurti su multikultūriškumo ir profesinių etinių standartų derinimo problemomis? Jei TAIP, kaip jūs jas sprendėte? Jei galite, pateikite pavyzdžių.

Stengėmės vengti pokalbių ir situacijų, galinčių „priartėti“ prie šios temos.

5. Gal pastebėjote, ar projekto metu jūsų KOLEGOMS teko susidurti su multikultūriškumo ir profesinių etinių standartų derinimo problemomis? Jei TAIP, kaip jie jas sprendė? Jei galite, pateikite pavyzdžių.

Nepamenu

6. Kaip manote, kokios priežastys lėmė šias problemas?

Politinės, nepriklausančios nuo studentų tiesiogiai.

7. Aukštosios mokyklos pedagogui, šiuolaikinėje globalioje visuomenėje dirbant su studentais (besimokančiais) iš labai įvairių geografiniu, klimato, kultūros, kalbos, religijos, politinių sistemų atžvilgiu šalių, iškyla įvairių situacijų, kurias reikia spręsti pasitelkiant tiek profesinę, tiek bendražmogiškąją etiką. Gal galėtumėte išskirti, kokias problemas spręsti buvo lengviausia, kokias – sudėtingiausia? Jei galite, pateikite pavyzdžių.

Stengtis išsiaiškinti situaciją dar iki tol, kol iš jos neišsirutuliojo problema.

1. Kiek metų dirbate šiame projekte su studentais (besimokančiais) iš geografiniu, klimato, kultūros, kalbos, religijos, politinių sistemų atžvilgiu įvairių šalių?

19 metų

2. Su kokiais multikultūriškumo daugiakultūriškumo problemomis teko susidurti projekto metu? Jei prisimenate, pateikite pavyzdžių.

Vienas kito nesupratimas dėl skirtingų bendravimo, mentaliteto standartų. Štai kanadiečių pora visada šypsodavosi, buvo visada ramūs ir malonūs, tačiau paaiškėjo, jog neigiamus komentarus jie laikydavo savyje ir tik paklausti juos išdėstydamo. Ir priešingai, – kai kurių kitų šalių studentai viską išreiškėdavo tuoj pat, atvirai ir karštai (pavyzdžiui, kartvelai (gruzinai), ukrainiečiai. Tie dalykai akivaizdūs tiek žodiniame bendravime, tiek susirašinėjant: vienų laiškų stilius labai pagarbus, tačiau pasitaiko ir atsainesnių. Beje, pabrėžtinai pagarbus (netgi pernelyg) yra indoneziečių ir filipiniečių bendravimo stilius. Kita vertus, per tiek metų patirties išryškėjo, jog visada atsiranda žmonių, paneigiančių stereotipus: greitas, guvus ir komunikabilus estas; santūrus, lėtas ispanas, preciziškas ir punctualus ispanas, – tad galiausiai į kiekvieną naują projekto dalyvį ėmiau žiūrėti nebe pagal stereotipus; juo labiau kad visuomenė darosi vis globalesnė, tad žmones labiau sujungia panašūs interesai, gyvenimo stilius.

Mergina iš Azerbaidžano kritikavo Lietuvos vyresnių moterų aprangą (tarp jų ir projekto vadovų) – kodėl dėvi kelnes, – ir faktą, jog gatvėse matyti daug vienišų senų žmonių; sakė, jų šalyje jie niekada nebūna palikti vieni. Turkas stebėjosi, kodėl Lietuvoje moterys tiek daug dirba; Turkijoje moteris rūpinasi šeimos židiniu. Uzbekai vyrai akivaizdžiai sekė, ar tinkamai elgiasi uzbekės merginos (nors jie buvo iš skirtingų universitetų), jautėsi tarsi jų šeiminkai.

Musulmonams per vasaros kursus papuola ramadano laikotarpis ir jie per ekskursijas negali kartu valgyti. Be to, musulmonams buvimą čia apsunkina ir ta aplinkybė, kad jie turi dažnai ir tam tikru laiku melstis, o moterys negali keliauti, jeigu tuo metu joms yra menstruacijos. Be to, radikalių musulmonių moterų joks svetimas vyras negali matyti be skaros.

Vėlavimo problema. Tai pasirodė būdinga turkams, azerams, kartvelams, italams, jauniems amerikiečiams. Ta problema yra dvipusė: kai kuriais atvejais būtų galima tai toleruoti, tačiau kai tą mato kiti projekto dalyviai, toks toleravimas būtų nepagarba punctualiesiems. Turkų studentai netgi siūlė pamokas pradėti vėliau, ne 9:00, nes tai esą per anksti.

Atskira tema yra maistas ir alkoholis. Projekto pradžioje (prieš 15–20 metų) gal ir pasitaikydavo nesusipratimų, – tokių kaip kiaulienos ir alkoholio vartojimas bendrose vaišėse, – tačiau įgytos žinios ir patirtis užkirto kelią tokiems nesusipratimams.

Tačiau tikra problema tapo ukrainiečių ir rusų bendravimas, prasidėjus Maidanui – konfliktui tarp Ukrainos ir Rusijos. Ukrainiečiai projekto dalyviai, ypač konflikto

pradžioje, elgėsi gana nedraugiškai, atvirai rodė priešišumą rusams, o šie jautėsi blogai – kalti be kaltės. Be to, ukrainiečiai pastebimai nori demonstruoti savo tautiškumą; beje, kartu labai gerbia ir lietuvių tautiškumą, aistringai domisi Lietuvos kova už nepriklausomybę.

Kaip įvertintumėte savo sugebėjimus

Vertinu labai gerai. Esu plačios erudicijos, diplomatiška, apsiskaičiusi ir daug keliavusi, tad tokie iššūkiai man yra tarsi teorijos pritaikymas praktikoje. Jei susidaro priešprieša tarp projekto dalyvio ir manęs (tai labai, labai retas atvejis), viską greit išsprendžia mano pagarbus, dėmesingas bendravimo stilius.

Kolizijų tarp skirtingų tautų atveju stengiuosi vienodai vertinti tiek vienus, tiek kitus ir jokių būdu neparodyti palankumo vienai ar kitai tautai. Kartais tenka skirti dėmesio individualiems pokalbiams nuraminant galimai įskaudintus žmones. Pavyzdžiui, lietuvių kilmės, tačiau afroamerikietiškos išvaizdos kanadietis pasiguodė, kad į jį gatvėje labai daug kas žiūri (tai buvo seniai, beveik prieš 15 metų). Arba štai ramus, uždaras švedas ėmė pykti, kad projekto dalyvis italas visada pernelyg smagus, besišypsantis ir su visais bendraujantis. Kartais tenka guosti rusus, nes jie vis labiau jaučiasi nemėgstami *a priori* vien dėl to savo tautybės.

3. Kaip įvertintumėte kolegų sugebėjimus sprendžiant iškilusias multikultūriškumo problemas projekto metu? Pateikite pavyzdžių.

Vertinu labai gerai; tačiau pasitaiko ir nesusipratimų, pavyzdžiui, viena kolegė per kultūrinį renginį pamėgdžiojo kinų kalbą, tačiau ji po to labai apgailestavo.

Kita kolegė, labai didelės erudicijos ir tarpkultūrinės patirties, yra tikras pavyzdys, galėtų būti šios srities mokytoja: įžvelgusi bręstančią koliziją dėl skirtingos kultūros ar tautybės, ji iškart skiria laiko individualiam pokalbiui. Pavyzdžiui, kinas studentas, mokantis, kaip pasakyti datas, paminėjo Kinijos KP įkūrimo datą, o jo grupės draugai (dauguma slavai) nusijuokė. Mano kolegė iškart po paskaitos pasiliko kiną ir subtiliai paaiškino situaciją.

4. Ar projekto metu JUMS teko susidurti su ir profesinių etinių standartų derinimo problemomis? Jei TAIP, kaip jūs jas sprendėte? Jei galite, pateikite pavyzdžių.

Nepasakyčiau. Jei ir buvo tokių problemų, jos kilo dėl bendražmogiškų dalykų.

5. Gal pastebėjote, ar projekto metu jūsų KOLEGOMS teko susidurti su multikultūriškumo ir profesinių etinių standartų derinimo problemomis? Jei TAIP, kaip jie jas sprendė? Jei galite, pateikite pavyzdžių.

Taip, tokių dalykų nutinka mano kolegei, dirbančiai su studentais iš Afrikos, Pakistano, Bangladešo. Daug šių šalių atstovų visai kitaip suvokia punktualumo, atsakomybės, atsiskaitymo, skaidrumo klausimus, taigi su jais dirbančiam dėstytojui tenka ieškoti kompromiso tarp jų auklėjimo ir prisitaikymo prie situacijos (ne savo sprendimu, o dėl to, kad šiuos studentus reikia išlaikyti universitete...)

6. Kaip manote, kokios priežastys lėmė šias problemas?

Skirtingas požiūris į tuos pačius dalykus ir dėstytojo pareiga toleruoti (dėl institucinės politikos).

7. Aukštosios mokyklos pedagogui, šiuolaikinėje globalioje visuomenėje dirbančiam su studentais (besimokančiais) iš labai įvairių geografinių, klimato, kultūros, kalbos, religijos, politinių sistemų atžvilgiu šalių, iškyla įvairių situacijų, kurias reikia spręsti pasitelkiant tiek profesinę, tiek bendražmogiškąją etiką. Gal galėtumėte išskirti, kokias problemas spręsti buvo lengviausia, kokias – sudėtingiausia? Jei galite, pateikite pavyzdžių.

Lengviausia spręsti problemas (to netgi nevadinčiau problemomis), kylančias dėl skirtingų papročių, tradicijų ir panašiai; sudėtingiausia – dėl tautų priešiško arba menkesnės pagarbos tam tikrai tautai. Pavyzdžiui, viena projekto dalyvė atvirai ir karštai išreiškė panieką studentų iš Indonezijos grupei, laikė juos *a priori* mažiau vertesniais už kitas tautas.